

ŽVELGIANT Į NUEITĄ KELIĄ

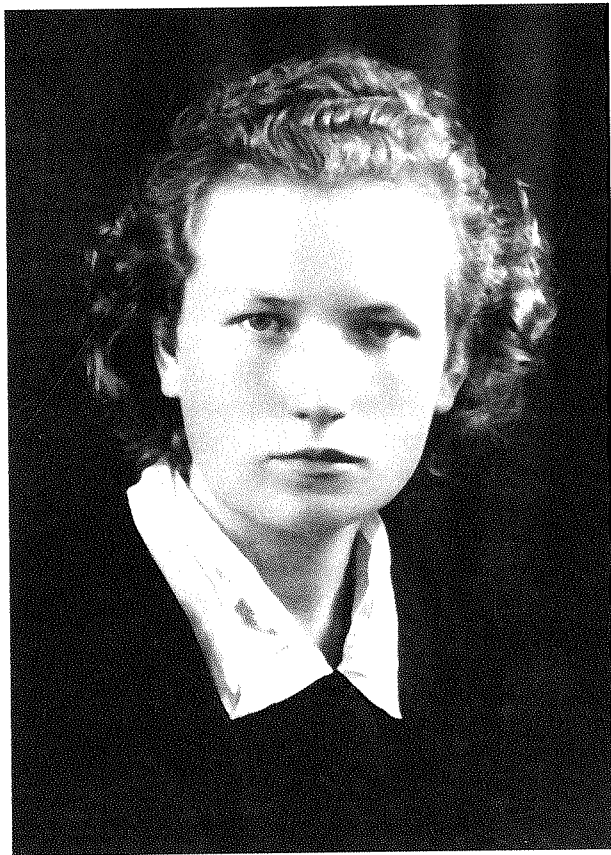
Archeologija tradiciškai laikoma vyrišku užsiėmimu, nors Lietuvoje aukščiausias šio mokslo viršūnės pasiekė būtent moterys. Viena jų yra Lietuvos mokslų akademijos narė-korespondentė, habilituota daktarė Regina Volkaitė-Kulikauskienė. Šiandien Lietuvos bei kaimyninių kraštų proistorės tyrinėjimai neįsivaizduojami be jos atliktų darbų. Ne vienas dabartinis Lietuvos archeologas ją gali vadinti savo mokytoja. R. Volkaitė-Kulikauskienei likimas lėmė gyventi bei dirbti permainingais bei sunkiais laikais. Prieš šešiasdešimt metų stovėjusi prie Lietuvos archeologijos mokslo ištakų, dabar ji gali pasidžiaugti gražiu būriu mokslininkų archeologų, toliau besigilinančių į proistorės paslaptis. Laikas, archeologams toks suprantamas ir skaičiuojamas šimtais bei tūkstančiais metų, deja, yra labai negailestingas kiekvienam iš mūsų, nes praslens-

ka nepastebimai. Lieka tik darbai, prisiminimai bei viltys apie geresnį ir gražesnį rytojų. R. Volkaitė-Kulikauskienei aštuoniasdešimtpenkmečio išvakarėse tikrai yra ką prisiminti. Jos ramūs apmąstymai apie prabėgusias dienas pilni gyvenimiškos išminties, atlaidumo, geranoriškumo. Tai, matyt, iš tėvų bei senelių paveldėta savybė, kuri net sunkiais gyvenimo tarpsniais padėdavo nesileisti į nereikšmingas smulkmenas, neužmiršti, kad gyvenime reikia siekti didelių tikslų.

R. Volkaitė-Kulikauskienė gimė 1916 m. rugsėjo 10 d. Kėdainiuose, veterinarijos felčerio Kazimiero Volko ir Teklės Urbanavičiūtės-Volkienės šeimoje. Volkai buvo bajorai, kilę iš Gaižuvos. Istorija išsaugojo nemažai duomenų giminės istorijai atkurti. Asmeniniame R. Volkaitės-Kulikauskienės archyve išlikę dokumentai leidžia pasekti jų geneologiją bent nuo

1 pav. Teklės ir Kazimiero Volkų šeima 1922 m. Kėdainiuose prie sodybos. Iš kairės į dešinę pirmoje eilėje: Melanija Volkaitė, Teklė Volkienė, būsimoji archeologė Regina Volkaitė, Kazimieras Volkas; antroje eilėje: Volkaitės – Elena, Veronika, Valerija, Benedikta; Volkai – Adomas, Boleslovas, Napoleonas.

2 pav. Brandos atestato nuotrauka. 1936 m. pavasaris, Kėdainiai.

XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios. Vėlesnė istorija mažai kuo skyrėsi nuo tūkstančių bajoriškų giminių istorijų, įsuktų į žlungančios ir vėl atgimstančios Lietuvos valstybės verpetą. Tačiau esminės, per kartas paveldėtos savybės, išliko. Volkų šeima buvo gausi, Regina gimė, kai tėvui buvo jau keturiasdešimt penkeri metai. Turtingame asmeniniame archyve išlikusi viena pirmųjų nuotraukų, kuriose mažoji Regina tarp kitų šeimos narių stovi šalia gimtųjų namų (pav. 1). Anksti mirė motina, tad šeimos išlaikymas gulė ant tėvo bei vyresniųjų vaikų pečių. Tėvas carinės armijos kariuomenėje buvo įgijęs veterinarijos felčerio specialybę, kuri ir buvo pagrindinis pajamų šaltinis. Regina mokėsi Kėdainių gimnazijoje, kurią baigė 1936 m. (pav. 2). Šioje gimnazijoje trumpą laiką mokytojavo Ona Maksimaitienė (1902–1999), 1933 m. dalyvavusi archeologo Petro Tarasenos (1892–1962) vykdytuose Velykuškių pilialknio kasinėjimuose. Jos pasakojimai apie šiuos tyrinėjimus buvo tarsi pirma paskata Reginei Volkaitėi susidomėti senąja Lietuvos istorija. Nors geriau sekėsi tikslieji mokslai, 1936 m. R. Volkaitė įstojo į Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą, kur stu-

3 pav. Tvarkant Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus fondus 1938–1939 m.

dijavo Lietuvos istoriją. Universitete ji kruopščiai lankė archeologijos paskaitas bei seminarus, muziejinkystės praktikas. Atskiros archeologijos specializacijos tuomet nebuvo, buvo skaitomi tik pavieniai kursai. Šiuos kursus tada skaitė neseniai iš studijų Vokietijoje sugrįžęs bei filosofijos mokslų disertaciją apgynęs Lietuvos profesionaliosios archeologijos pradininkas Jonas Puzinas (1905–1978), kartu dirbęs ir 1936 m. įsteigto Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Priešistorinio skyriaus vedėju. Jis ir sudomino Reginę Volkaitę archeologija. Jo rekomenduota ji nuo 1938 m. spalio mėnesio pradėjo dirbti muziejaus Priešistorinio skyriaus muziejininke (pav. 3). Prisiminimai apie tuos laikus išliko kaip vieni šviesiausių. Regina Volkaitė dalyvavo muziejaus rengiamose archeologinėse ekspedicijose Veršvuose, Sargėnuose, tvarkė archeologinius radinius. Svarbūs buvo 1938 m. vykdyti Graužių bei Upytės kapinynų tyrinėjimai, didele dalimi nulėmę jos tolesnį gyvenimą bei pasirinkto darbo kryptį. Graužiuose tyrinėti nedeginti žirgų bei deginti žmonių kapai jaunai studentei pasiūlė tolesnių tyrinėjimų temą – vėlyvąjį geležies amžių. Upytėje tirti kapai nustebino

papuošalų, kurie neatsiejami nuo senųjų Lietuvos gyventojų drabužių, gausa. Taip tarsi gimė asmeninė tyrinėjimų tema: senieji lietuvių drabužiai ir papuošalai. Grauziuose užsimezgė pirmoji draugystė su archeologija studijuojančiu kolega Pranu Kulikausku, su kuriuo R. Volkaitė savo likimą galutinai susiejo susituokdama 1941 m. spalio 12 d. Įsimintinos buvo ir J. Puzino organizuojamos mokomosios-pažintinės archeologinės ekskursijos. Ekskursijoje po Šiaurės rytų Lietuvą išpūdį paliko gyvas archeologijos paminklų: pilkapių, piliakalnių vaizdas, tarp kurių labiausiai sužavėjo nuostabus Raginėnų piliakalnis. R. Volkaitei teko ir savarankiškai kasinėti pilkapius Rokiškio apskrityje bei dokumentuoti šiuos kasinėjimus. Apsilankyta ir kalbininko Kazimiero Būgos tėviškėje (pav. 4). Įsiminė ekskursija 1939 m. vasarą po Lenkijos okupuotą Vilniaus kraštą, kurioje dalyvavo tokie žmonės, kaip istorikė

4 pav. Pažiegėje (antra iš kairės) su kalbininko K. Būgos giminaičiu Juozu Būga ir jo seserimis 1939 m. rugpjūčio 12 d.

Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997), poetė Salomėja Nėris (1904–1945). Autobusu aplankytos žymiausios lietuvių pilys, bendrauta su čia gyvenusiais tautiečiais.

Lietuvai iš TSRS 1939 m. spalio mėnesį atgavus Vilnių, į jį buvo perkeltas Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas, todėl R. Volkaitė studijas baigė Vilniuje. Prie Vilniaus universiteto veikė 1933 m. įkurtas Archeologijos muziejus, tad R. Volkaitė, kaip patyrimo turinti muziejininkė, 1940 m. vasarį buvo paskirta šio muziejaus vedėja. Lietuvai radikaliai lietuvinant Vilniaus universitetą, tam priešinosi buvę jo darbuotojai, tad darbuotis nebuvo lengva. 1940 m. Lietuvos okupacija ir krašto įtraukimas į TSRS sudėti dar labiau komplikavo situaciją. Nepaisant šių esminių sukrėtimų R. Volkaitė 1940 m. rugsėjo 27 d. sėkmingai baigė universitetą, apgynusi diplomo darbą „Rytinės baltų ribos priešistoriniais laikais“. Dėl dažnos valdžių

D I P L O M A S

Vilniaus Universiteto Rektorius, Senatas ir Profesoriai skelbia, kad ordinariam profesoriumi Dr. phil. MYKOLUI BIRŽIŠKAI rektorijaujant ir ekstraordinariam profesoriumi Dr. phil. JONUI PUZINUI esant Humanitarinių Mokslų Fakulteto Dekanu,

REGINA VOLKAITĖ

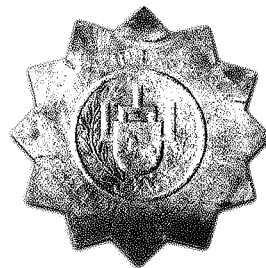
gimusi 1916 metų rugsėjo mėnesio 10 dieną Lietuvoje, Kėdainių mieste,

išėjusi Humanitarinių Mokslų Fakulteto istorijos skyriaus mokslus, gerai išlaikiusi Lietuvos istorijos specialybės baigiamuosius egzaminus ir labai gerai parašiusi diplominį darbą „Rytinės baltų ribos priešistoriniais laikais“, 1941 m. vasario mėnesio 15 dieną baigė aukštąjį mokslą, įgijo visas tą mokslą baigusio teises ir jai suteikiamas diplomuotos istorikės vardas.

Tatai Vilniaus Universitetas pažymi savo didžiuoju antspaudu, Rektorius ir Dekano parašais.

Duota Vilniuje 1942 m. gegužės mėn. 22 d.

M. Biržiška
Rektorius

J. Puzinas
Dekanas

5 pav. 1942 m. gegužės 22 d. išduotas universiteto baigimo diplomus.

kaitos 1940–1944 m. R. Volkaitė įgijo net tris universiteto baigimo diplomus, nes kiekviena nauja valdžia anksčiau išduoto diplomo nepripažindavo. Vis dėlto asmeniniame archyve R. Volkaitė išsaugojo 1942 m. išduotą, karo metams gražų, diplomo originalą su rektorius M. Biržiškos ir dekanı J. Puzino parašais (pav. 5). Baigusi universitetą, 1940 m. lapkritį ji grįžo į Kauną, kur pradėjo dirbti Priešistorinio skyriaus vedėjo pavaduotoja tame pačiame Vytauto Didžiojo kultūros muziejuje. 1941 m. balandžio mėnesį R. Volkaitė pakviesta dirbti asistente neseniai Vilniaus universitete įkurtoje Archeologijos katedroje, kurios vedėju buvo J. Puzinas. Mokslas, muziejininkės darbas, dažnai besikeičianti gyvenamoji vieta bei krašto politinė padėtis trukdė R. Volkaitei atsidėti mokslui, nors jau pats pirmas išspausdintas darbas – „Staciūnų kapinyno antkaklės“ parodė, kad į Lietuvos proistorės tyrinėtojų gretas atėjo pajėgi archeologė.

1944 m. per Lietuvą persiritusi karo banga išblaškė negausų archeologų būrelį. Nepaisant labai nepalankaus gyvenimo bei darbui laikmečio, Kulikauskai liko Lietuvoje, karo audras perkentėjo gimtosiose Kėdainių apylinkėse. 1945 m. spalio mėnesį R. Volkaitė-

6 pav. Vilniaus universiteto 1953 m. archeologų laida. Iš kairės į dešinę pirmoje eilėje stovi: Regina Volkaitė-Kulikauskienė, Istorijos fakulteto prodekanas Ignas Jonynas (1884–1954), Natalija Kovriginaitė; antroje eilėje – Danutė Petrauskaitė, Savickas, Vytautas Daugudis, Julius Naudužas.

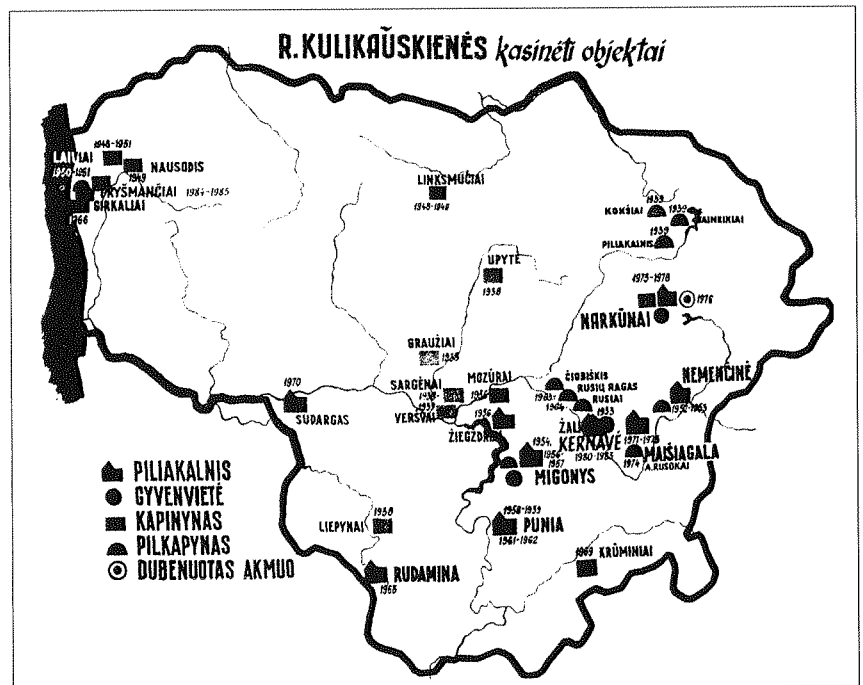
Kulikauskienė persikėlė dirbti asistente į Kauno universiteto Archeologijos katedrą, kur 1947 m. vasario-rugsėjo mėnesiais dirbo vyresniąja dėstytoja. Reorganizavus Kauno universitetą, ji grįžo į Vilnių, kur iki 1952 m. dirbo universiteto Archeologijos-etnografijos katedroje. Be pedagoginio darbo, R. Volkaitė-Kulikauskienė tuo metu intensyviai dirbo prie didelės vėlyvojo geležies amžiaus studijos, kurioje ji apibendrino visus iki tol sukauptus duomenis apie šį archeologų plačiau netyrinėtą laikotarpį. 1951 m. sausio 5 d. ji apgynė istorijos mokslų kandidato disertaciją tema „Lietuvos gyventojų materialinė kultūra IX–XII a. (remiantis laidojimo paminklų tyrinėjimų duomenimis)“. Tolesnėje R. Volkaitės-Kulikauskienės biografijoje galima išskirti du svarbius etapus. Tai darbas Vilniaus universitete bei Mokslų akademijos Istorijos institute. Skiriančioji data yra 1962 m. lapkričio 1 d.

R. Volkaitės-Kulikauskienės darbas Vilniaus universiteto Archeologijos-etnografijos katedroje pirmiausia susijęs su jos pedagogine veikla. Nuo 1952 m. gruodžio mėnesio ji vadovavo katedrai, kartu užimdama ir docentės pareigas (oficialiai docentės

7 pav. Punios piliakalnyje ties įvažiavimo į aikštelę sustiprintos sienos liekanomis 1959 m.

mokslinis pedagoginis laipsnis jai buvo suteiktas 1956 m. liepos 7 d.). Ant R. Volkaitės-Kulikauskienės pečių gulė pagrindinis krūvis, rengiant archeologus. Trūko visko: dėstytojų, mokymo priemonių, patirties. Ne viską tais permainingais laikais pasisekė padaryti taip, kaip norėjosi, tačiau katedra gyvavo ir rengė specialistus. Galima teigti, visi vyresnės kartos archeologai yra R. Volkaitės-Kulikauskienės mokiniai (pav. 6). Ji skaitė įvairiausių pasaulinės bei Lietuvos archeologijos kursų archeologijos specialybės studentams bei archeologijos pagrindų kursą visiems istorikams, vadovavo jų kurso bei diplomo darbams. Vos tik atsirado

8 pav. Reginos Volkaitės-Kulikauskienės kasinėti archeologijos paminklai. Apie 1990 m. sudarytas planas.

galimybė, pradėtos organizuoti archeologinės praktikos. Nemažų apimčių archeologinius kasinėjimus vykdyti vienai nedidelei Archeologijos–etnografijos katedrai buvo sunku, tad ekspedicijos buvo organizuojamos kartu su Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institutu, kur tuomet dirbo P. Kulikauskas. Ši praktika su nedidelėmis išimtimis išliko visuose R. Volkaitės-Kulikauskienės archeologiniuose kasinėjimuose. Tyrinėjimai prasidėjo 1948 m. ardomame Linksmučių (Pakruojo r.) kapinyne. Po to buvo Laivių (Kretingos r.) kapinynas (1948–1951 m.), Nemenčinės piliakalnis (Vilniaus r.) (1952–1954 m.), Pučkalaukio pilkapynas (Vilniaus r.) (1952–1953 m.), Migonių piliakalnis, papėdės gyvenvietė bei pilkapiai (Kaišiadorių r.) (1954–1955 ir 1957 m.), Žiegdrių piliakalnis (Kauno r.) (1956 m.), Punios piliakalnis (Alytaus r.) (1958–1959 ir 1961–1962 m.) (pav. 7). Iš viso per pusšimtį metų trukusius archeologinius kasinėjimus R. Volkaitė-Kulikauskienė yra kasinėjusi per 30-yje vietų (pav. 8). Kiekvienas senovės paminklų pateikė nemažai medžia-

9 pav. Nemenčinės piliakalnyje 1953 m. su latvių archeologu Adolfu Stubavu (1913–1986).

10 pav. Nemenčinės piliakalnyje (pirma iš kairės) 1953 m. su latvių archeologe Elvyra Šnore (1905–1996) ir jos dukra.

gos naujiems tyrinėjimams, buvo būsimų straipsnių bei knygų pagrindas. Svarbūs ir aktualūs Rytų Lietuvoje geležies amžiuje vykusiems procesams pažinti buvo Nemenčinės piliakalnio tyrinėjimai. Buvo gaji prieškarinio laikotarpio atsiradusi nuomonė, kad čia būta didelės slavų įtakos. Didžiulio, netoli Vilniaus esančio, piliakalnio kasinėjimai įtikinamai paneigė šią nuomonę. Susidomėjimas jais anuo rūsčiu stalininės epochos laikmečiu buvo didžiulis: kasinėjimus lankė tiek Mokslų akademijos atstovai, tiek kolegos, taip pat ir iš kaimyninių respublikų, ypač Latvijos (pav. 9–10). R. Volkaitė-Kulikauskienė tapo kai kurių rusių archeologijos paminklų tyrinėjimų pradininke. Ji pradėjo plačius Migonių piliakalnio papėdės gyvenvietės bei Punios dvarvietės, stovėjusios piliakalnyje, tyrinėjimus. Su mokymu bei archeologijos populiarinimu susijusi ir pirmoji R. Volkaitės-Kulikauskienės knyga „Lietuvos archeologiniai paminklai ir jų tyrinėjimai“, pasirodžiusi 1958 m. Iki šiol – tai vienintelis tokio pobūdžio darbas Lietuvos archeologijos istorijoje, kur mokliškai, nors kartu ir gana populiariai nušviestos archeologijos paminklų rūšys, jų tyrinėjimų duomenys, pateikta archeologinių tyrinėjimų bei paminklų apsaugos abėcėlė.

Be mokymo, svarbus R. Volkaitės-Kulikauskienės darbų baras buvo mokslinis tiriamasis darbas. Jos pasirinktas Lietuvos archeologijos laikotarpis – vėlyvasis geležies amžius – iki tol buvo vienas mažiausiai tyrintų laikotarpių. Archeologijos klasika tapusiam 1938 m. pasirodžiusiam J. Puzino darbe „Naujausių proistorinių tyrimų duomenys“ jam skirta mažiausiai dėmesio. R. Volkaitės-Kulikauskienės kandidatiniėje disertacijoje susumuoti šio laikotarpio laidojimo paminklų duomenys toli gražu neišsėmė visos problematikos. Į mokslinę apyvertą reikėjo įtraukti naujų kasinėjimų, kurių skaičius nuo šeštojo dešimtmečio palengva didėjo, duomenis. Pirmas didesnis R. Volkaitės-Kulikauskienės pokario metų straipsnis buvo skirtas archeologinių tyrinėjimų medžiagos publikacijai. 1951 m. pasirodžiusiuose „Linksmučių (Pakruojo r., Šiaulių sr.) kapinyno 1948 m. tyrinėjimų duomenyse“ buvo tarsi nužymėtos gairės panašaus pobūdžio darbams ateityje: pateikti visi kapų aprašymai, medžiagos analizė. Šiuo laikotarpiu galutinai susiformavo pagrindinės R. Volkaitės-Kulikauskienės mokslinio tyrinėjimo temos, savo atgarsį radusios pirmuosiuose jos straipsniuose. Tai visuomenės raida ikivalstybinėje epochoje („Klasinės visuomenės susidarymas“, 1955), senovės drabužiai bei papuošalai („Senovės lietuvių moterų galvos danga ir jos papuošalai“, 1959). Atskirai tenka paminėti du stambius šiuo laikotarpiu pasirodžiusius darbus. Tai 1958 m. „Lietuvių liaudies meno“ albumų serijoje išleista papuošalams skirta pirmoji knyga

„Senovės lietuvių papuošalai“ (kartu su R. Rimantiene) bei 1961 m. pasirodė „Lietuvos archeologijos bruožai“ (kartu su P. Kulikausku ir A. Tautavičiumi). „Senovės lietuvių papuošalai“ buvo pirmasis Lietuvos archeologinės medžiagos albumas. Jo vertę sudaro ne tik gausi iliustracinė medžiaga, bet ir pateiktos tikslios kiekvieno dirbinio metrikos. Ne mažesnė sėkmė lydėjo ir „Lietuvos archeologijos bruožus“, kurie iki šandien tebėra išsamiausias visos ikivalstybinio laikotarpio Lietuvos archeologijos apibendrinimas. Šioje knygoje R. Volkaitė-Kulikauskienė parašė stambų skyrių „Ankstyvojo feodalizmo laikotarpis (IX–XII a.)“ (p. 360–519). Nors „Lietuvos archeologijos bruožų“ struktūra rėmėsi 1938 m. pasirodžiusiu ir ilgai pokario metais cituoti draudžiamu J. Puzino darbu „Naujausių proistorinių tyrimų duomenys“, R. Volkaitės-Kulikauskienės indėlis leidinyje bene pats didžiausias, nes J. Puzinas buvo pateikęs labai nedaug duomenų apie naująjį geležies amžių. Sutvarkyti ir apibendrinti gausią šio laikotarpio medžiagą buvo milžiniškas darbas, kurį R. Volkaitė-Kulikauskienė tęsė ir toliau.

Kūrybiškiausias R. Volkaitės-Kulikauskienės gyvenimo laikotarpis prasidėjo 1962 m. rudenį, jai perėjus dirbti į Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto Archeologijos skyrių vyresniąja moksline bendradarbe. Šias pareigas ji užėmė iki 1992 m. balandžio 30 d. R. Volkaitė-Kulikauskienė nesiekė vadovaujančio darbo aukštumų, nors tai jai ne kartą buvo siūloma. Universiteto dėstytojos bei katedros vedėjos patirtis buvo gyvas pavyzdys, kaip sunku suderinti mokslą su administracinėmis pareigomis, tad jos darbo Istorijos institute trisdešimtmetis buvo atiduotas vien mokslui. Detaliau aptarti šį laikotarpį prireiktų didžiulio darbo, nes vien tik R. Volkaitės-Kulikauskienės bibliografinėje rodyklėje yra šimtai pozicijų, o kur dar dalyvavimas įvairiose konferencijose, komisijose, knygų bei straipsnių redagavimas, disertacijų oponavimas, mokslo populiarinimo veikla, ekspedicijos... Iš labai turiningo mokslininkės gyvenimo neišvengiamai tenka paminėti tik pačius svarbiausius ir iškiliausius faktus. Pirmiausia jos daktarinė (naudojant tarybinę mokslo laipsnių sistemą) disertacija „Lietuviai IX–XII amžiais“, apginta 1968 m. balandžio 25 d. 1970 m. ji buvo išleista to paties pavadinimo knyga. Gausiai iliustruotoje monografijoje plačiai apžvelgti pagrindiniai IX–XII a. lietuvių visuomenės materialinės kultūros ir politinės raidos aspektai: verslai, amatai, prekyba, drabužiai, ginklai, etninės ribos, feodalizmo raida. Šioje knygoje pateiktos išvados ir apibendrinimai plačiai naudoti vėliau pasirodžiusiuose istorikų ir archeologų darbuose, bendro pobūdžio Lietuvos istorijose. Galima sakyti, kad šia knyga R. Volkaitė-Kulikauskienė pradėjo monografijų apie atskirus Lietuvos proistorės periodus seriją,

11 pav. Mokslų akademijos prezidento Juozo Matulio (1899–1993) sveikinimas 80-mečio proga. Antrame plane akademikai Kostas Korsakas ir Antanas Merkys. St. Žumbio nuotr.

vėliau kiek skirtingais pavadinimais pratęstą kitų autorių.

Maždaug tuo pačiu metu pasirodė dar trys R. Volkaitės-Kulikauskienės knygos. Pirmiausia drauge su R. Rimantiene parengta „Lietuvių liaudies meno“ antrasis tomas, išleistas 1966 m., skirtas kario bei kovos žirgo aprangai. Jis visuomenei atskleidė nepakartojamus kario žirgo papuošalus, parodė, kad net ir senovės lietuvių ginklai yra savotiški meno dirbiniai. Surinkti išsamūs duomenys apie archeologų iki tol beveik netyrinėtą temą – žirgo aprangą priešistorinėje Lietuvoje – buvo paskelbti atskiru leidiniu „Lietuvio kario žirgas“, pasirodžiusiu 1971 m. serijoje „Acta Historica Lituanica“ (Nr. VII). 1974 m. pasirodė dar viena R. Volkaitės-Kulikauskienės knyga – „Punios piliakalnis“. Išsamioje publikacijoje pirmą kartą Lietuvos archeologijos istorijoje archeologinės medžiagos pagrindu buvo parodyta turtinga viduramžių dvaro materialinė kultūra.

R. Volkaitės-Kulikauskienės moksliniai darbai veikiai sulaukė visuomenės pripažinimo, nors valdžiai įsisteikti nesistengta. Ji nebuvo komunistų partijos narė, kuria tapti buvo privaloma siekiant aukštesnio posto. Pripažinimas buvo pasiektas darbu ir ją supusių žmonių padorumu. Šiandien jau galima paminėti faktą, kad baigiantis karui R. Volkaitės-Kulikauskienės brolis ir sesuo pasitraukė iš Lietuvos ir vėliau apsigyveno Australijoje. Užsienyje gyvenantys giminaičiai ne vienam tarybinio laikotarpio užkirto kelią pasiekti daugiau Lietuvoje. Užtekdavo tik ilgesnio liežuvio. Laimei, tokių neatsirado. Priešingai – buvo užtarėjų geriems darbams. Geru žodžiu minimas ilgametis Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Juozas Matulis (1899–1993), kuris, nors būdamas chemikas, suprato ir vertino hu-

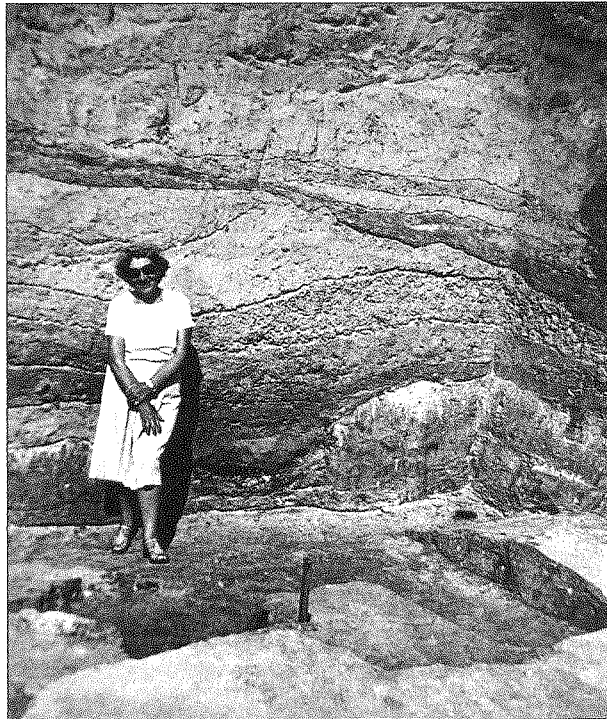
12 pav. Varšuvoje 1965 m. rugsėjį su latvių archeologe Elvyra Šnore.

manitarų pastangas tegul ir labai ribotai ir suvaržytai darbuotis Lietuvos labui (pav. 11). 1972 m. kovo mėnesį R. Volkaitė-Kulikauskienė buvo išrinkta Lietuvos mokslų akademijos nare-korespondente, 1976 m. rugsėjo 9 d. jai suteiktas Lietuvos TSR nusipelnusios mokslo veikėjos garbės vardas. Savo visuomeninę padėtį R. Volkaitė-Kulikauskienė sėkmingai panaudojo Lietuvos archeologijos mokslo plėtrai. Išaugęs gausus būrys Lietuvos archeologų ilgą laiką negalėjo deramai pateikti turtingo archeologinio palikimo, nes Lietuvoje nebuvo nė vieno specialiai archeologijai skirto leidinio, kuriame tokią medžiagą būtų galima

13 pav. Varšuvos geležinkelio stotyje 1965 m. su lenkų archeologu Ježiu Antonievičium (1919–1970).

skelbti. Tokių leidinių organizuoti ir leisti ėmėsi R. Volkaitė-Kulikauskienė. Su Mokslų akademijos parama 1979 m. išleistas pirmasis „Lietuvos archeologijos“ tomas. R. Volkaitė-Kulikauskienė buvo šio tęstinio mokslinio leidinio daugelio tomų atsakingoji redaktorė ir redakcinės kolegijos pirmininkė. Šiandieną tai pats žinomiausias lietuvių archeologų leidinys. R. Volkaitė-Kulikauskienė buvo poros stambių mokslinių projektų, išleistų atskirais leidiniais, iniciatorė bei autorių kolektyvo siela. Pratęsiant ir pagilinat naujojo geležies

14 pav. Kernavės Pilies Kalne ties pylimo pjūviu 1983 m.

amžiaus tyrinėjimus 1978 ir 1981 m. pasirodė du „Lietuvių materialinės kultūros IX–XIII amžiuje“ tomai. Čia atskiruose straipsniuose aptarti to laiko pastatai, verslai, metalurgija, gintaro apdirbimas, ginklai, prekyba ir pinigai. Pradedant sunkiais pokario laikais likusia nepaskelbta R. Volkaitės-Kulikauskienės kandidatine disertacija, jos pastangomis maždaug kas dešimt metų atskirais darbais buvo susumuojami naujojo geležies amžiaus tyrinėjimų duomenys, todėl šiandieną mes turime labai nuoseklų ir išsamų šio laikotarpio vaizdą. Antras R. Volkaitės-Kulikauskienės mokslinis projektas buvo lietuvių etnogenezės tyrinėjimai, oficialiai aprobuoti 1977 m. pabaigoje. Atliktą darbą susumavo 1987 m. pasirodžiusi kolektyvinė monografija „Lietuvių etnogenezė“, kurios atsakingoji redaktorė buvo R. Volkaitė-Kulikauskienė. Šiame darbe pirmą kartą įvairių sričių mokslininkai – archeologai, istorikai,

antropologai, kalbininkai – pabandė susieti savo sričių dažnai labai prieštarigus duomenis apie baltų bei lietuvių kilmę. Knygoje nesistengta atsakyti į visus neišspręstus etnogenezės klausimus, tad savo problemškumu bei ateityje tyrinėtinių klausimų aspektu ji yra labai svarbus paskutiniu metu smarkiai prislopusių etnogenezės tyrimų etapas.

R. Volkaitė-Kulikauskienė buvo pirmoji Lietuvos archeologė, krašto mokslo laimėjimus pradėjusi pristatyti svarbiose tarptautinėse konferencijose. Pradžia buvo padaryta 1965 m., kai ji dalyvavo I tarptautiniame slavų archeologijos kongrese Varšuvoje. (pav. 12–13). Po to buvo VII tarptautinis archeologų kongresas Prahoje (1966 m.), kur skaitytas pranešimas „Feodalinių santykių genezė Lietuvoje“. Įvairiomis Lietuvos archeologijos paminklų tyrinėjimų bei vėlyvojo geležies amžiaus temomis skaityti pranešimai keliose tarprespublikinėse konferencijose tuometinėje TSRS teritorijoje Maskvoje, Leningrade, Rygoje, Taline, Kijeve. Kartu buvo tęsiami ir archeologijos paminklų kasinėjimai. Tyrinėti daugiausia vėlyvojo geležies amžiaus bei valstybinio laikotarpio piliakalniai bei jų papėdžių gyvenvietės, pilkapynai, kapinynai. Žymiausieji šio laikotarpio R. Volkaitės-Kulikauskienės tyrinėti archeologijos paminklai yra Sudargo (Šakių r.) (1970 m.), Maišiagalos (Vilniaus r.) (1971–1973 m.), Narkūnų (Utenos r.) (1976–1978 m.), Kernavės Mindaugo Sosto (1979–1982 m.) bei Pilies Kalno (1983 m.) (abu Širvintų r.) piliakalniai (pav. 14); Narkūnų (Utenos r.) piliakalnio papėdės gyvenvietė (1975 m.); Rusių Rago (1963–1964 m.), Čiobiškio (1964 m.) (abu Širvintų r.), Aukštųjų Rusokų (Vilniaus r.) (1974 m.) pilkapynai; Girkalių (Klaipėdos r.) (1966 m.), Krūminių (Varėnos r.) (1969 m.), Narkūnų (Utenos r.) (1976–1977 m.), Pryšmančių (Kretingos r.) (1984–1986 m.) kapinynai (pav. 15). Be juose aptiktos medžiagos analizės šian-

15 pav. Narkūnų senkapio kasinėjimai 1977 m.

dien neįmanoma įsivaizduoti daugelio mūsų mokslo ir net kultūros (Kernavės atveju) sričių.

Mokslinius tyrinėjimus R. Volkaitė-Kulikauskienė tęsia ir išėjusi į užtarnautą poilsį. Savo aštuoniasdešimtmetį ji pasitiko sugrįžusi prie dar jaunystėje pamėgtos temos – senovės lietuvių drabužių – gausiai iliustruota monografija „Senovės lietuvių drabužiai ir papuošalai (I–XVI a.)“, sulaukusia palankaus įvairių sričių specialistų vertinimo. Dabartinio dar garbingesnio jubiliejaus proga besidomintiems seniausiąja Lietuvos istorija padovanota kaip reta stora gražiai išleista studija „Lietuva valstybės priešaušriu“, pateikianti Lietuvoje vykusių procesų analizę per pastaraisiais dešimtmečiais atliktų archeologinių tyrinėjimų (daugiausia laidojimo paminklų) prizmę. Šiandien jubiliatė jau mąsto apie dar vieną darbą – ikivalstybinio laikotarpio Lietuvos archeologijos laimėjimų pristatymą užsieniui. Palinkėkime jai sveikatos ir pasiryžimo visa tai įgyvendinti.

GINTAUTAS ZABIELA

LOOKING BACK TO THE PATH SHE DID

Archaeology is traditionally considered the exceptionally masculine occupation despite the fact that in Lithuania the highest tops of this science were reached by women. One of them is the member – correspondent of the Academy of Sciences of Lithuania, Hab. Dr. Regina Volkaitė-Kulikauskienė. Today the investigations of the pro-history of Lithuania and neighbouring countries cannot be imagined without the works fulfilled by her. Many of today's archaeologists of Lithuania can name her as their teacher. The destiny of R. Volkaitė-Kulikauskienė often predetermined her to work and live during changing and very often the hard times. Sixty years ago she stood at the source of the Lithuanian archaeology science and now she can be happy with the nice team of the scientists – archaeologists who further investigate the secrets of the pro-history. The time, countable in hundreds and thousands by archaeologists, unfortunately, is merciless for everyone, because it runs unnoticed. Only works remain, as well as memories and hopes for nicer and better tomorrow. There is much to remember for R. Volkaitė-Kulikauskienė approaching her eighty fifth birthday. Her silent thoughts about the past days are full of vital wisdom, forgiveness and goodwill. This is maybe inherited from her parents and grandparents which even in the hardest moments helped her not to fall to the level of the little nothings of the life, helped her not forget that a man must seek for big goals.

R. Volkaitė-Kulikauskienė was born on September 10, 1916, in Kėdainiai, in the family of veterinary doctor's assistant Kazimieras Volkas and Teklė Urbonavičiūtė-Volkienė. Volkai family were noblemen from Gaižuva. The history preserved many data that help to find the roots of the family. In the personal archive of R. Volkaitė-Kulikauskienė there are many documents, which allow to follow the genealogy of the family from the end of the 17 century to the beginning of 18 century.

The history did not differ much from thousands of noblemen families involved in the vortices of the fall and rebirth of the state of Lithuania. But the essential inherited features remained. Volkai family was big, Regina was born when her father was already forty

five years old. In the rich personal archive there is one of the first pictures where little Regina is among other family members near her native house (Fig. 1). Her mother passed away early, so the well being of the family fell down on her father's and elder children's shoulders. Her father gained the speciality of a veterinary doctor's assistant in the Tsar army and it was the main source of the family's income. Regina studied in Kėdainiai gymnasium and finished it in 1936 (Fig. 2). For the short time in the gymnasium there was teacher Ona Maksimaitienė (1902–1999) who participated in the excavations of Velykuškiai hill-fort organised by the archaeologist Petras Tarasėna (1892–1962). Her stories about the investigations were the first stimulus for Regina Volkaitė to start taking interest in the ancient history of Lithuania. Despite she was better at exact sciences, in 1936 R. Volkaitė entered Faculty of Humanitarian Sciences of Kaunas University where she studied the history of Lithuania. She attended carefully the lectures and seminars on archaeology, practices of museum science. There was no separate specialisation for archaeology at that time, only single courses were given. Those courses were given by Jonas Puzinas (1905–1978); the initiator of the professional archaeology in Lithuania, who studied in Germany where he maintained the dissertation on philosophy sciences. At the same time he worked as the Manager of Section of Pre-history in Vytautas Magnus Culture Museum, founded in 1936. He encouraged Regina Volkaitė to take interest in archaeology. With his recommendations she started to work as a museum specialist in the Section of Pre-history of the museum in October 1938 (Fig. 3). The memories about those times remained as brightest ones. Regina Volkaitė participated in the archaeology expeditions arranged by the museum in Veršvai, Sargėnai, set in order all archaeological finds. There were very important investigations of cemeteries in Graužiai and Upytė in 1938, they were the stimulus for her further life and the choice of the direction of her work. The graves of unburied horses and buried people offered the young student the theme for the further investigations – the late Iron Age. Investigated graves in Upytė surprised

by the plenty of adornment that were characteristic to the clothing of ancient inhabitants of Lithuania. So the personal theme of investigations was born: the clothing and adornment of the ancient Lithuanians. Graužiai witnessed the blossom of the first friendship with her colleague, archaeology student Pranas Kulikauskas, with whom R. Volkaitė finally tied her destiny on October 12, 1941 by marrying him. The training – cognitive archaeological excursions arranged by J. Puzinas were full of memories. During the excursions through the north-east Lithuania the live scenery of the archaeology sites made the impression: barrow, hill-forts, among those the most beautiful was Raginėnai hill-fort. R. Volkaitė had to excavate the barrows independently in Rokiškis region and make the documents on these excavations. She visited the native home of the Lithuanian language specialist Kazimieras Būga (Fig. 4). She memorised the excursion to Vilnius region, occupied by Poland in summer of 1939 along with the historian Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997) and poet Salomėja Nėris (1904–1945). They visited the most famous Lithuanian castles by bus, communicated with Lithuanians who lived there.

Upon the return of Vilnius by the USSR to Lithuania in October 1939, the Faculty of Humanitarian Sciences of Kaunas University has been transferred to Vilnius so R. Volkaitė finished her studies in Vilnius. There was operating the Museum of Archaeology of Vilnius University, which was founded in 1933, so R. Volkaitė as a museum specialist already having the appropriate skills was appointed as the Manager of the museum. Upon the radical “lithuanisation” of Vilnius University the former employees opposed so it was not easy to work. The occupation of Lithuania in 1940 and the incorporation into the USSR complicated the situation even more. Despite these essential inner upheavals, R. Volkaitė successfully graduated from the University and maintained the diploma paper under the title “The Eastern Boundaries of the Balts During the Pre-history Times”. Due to often changes of the authorities during 1940–1944, R. Volkaitė gained even three graduation diplomas of the University since every new authority did not recognise the diploma issued by the previous authority. In her personal archive R. Volkaitė has the original diploma issued in 1942, very nice one as for the time of war, bearing the signatures of the Rector M. Biržiška and the Dean J. Puzinas (Fig. 5). After the graduation from the University, in November 1940 she returned to Kaunas where she started to fulfil her duties as the Deputy Manager of the Section of Pre-history in the same Vytautas Magnus Culture Museum. In April

1941 R. Volkaitė was invited to be an assistant to the newly founded Department of Archaeology of Vilnius University. The Manager was J. Puzinas. The science, work as the museum specialist, often changed place of residence and the political status of the country impeded R. Volkaitė to devote completely to the science despite the very first published work – “The Neck-rings of Stačiūnai Cemetery” showed that she joined the group of pro-history specialists of Lithuania as the strong expert of archaeology.

The war actions in the territory of Lithuania in 1944 dispelled the scanty group of archaeologists. Despite this unfavourable period for the living and working, the Kulikauskas family stayed in Lithuania, they survived the war in the region of native Kėdainiai. In October 1945, R. Volkaitė-Kulikauskienė moved to the Section of Archaeology of Kaunas University where she had the position of senior lecturer during February-September 1947. After the reorganisation of Kaunas University she returned to Vilnius where she had the same position in the Department of Archaeology – Ethnography of the University until 1952. Beside her pedagogical work, R. Volkaitė-Kulikauskienė at that time made a big study of the late Iron Age where she summarised all collected data up to that time about that period that did not enjoy the wider investigations of archaeologists. On January 5, 1951, she maintained the dissertation of the candidate of the history sciences under the title “Material Culture of the Inhabitants of Lithuania During IX–XII Centuries (Basing on the Data of the Burying Sites)”. In the further biography of R. Volkaitė-Kulikauskienė it is possible to highlight two big stages. They are the work in Vilnius University and in the Institute of History of the Academy of Sciences. The dividing date is the 1st of November of 1962.

The work of R. Volkaitė-Kulikauskienė in the Department of Archaeology – Ethnography firstly is tied with her pedagogical activity. Since December 1952 she managed the Department at the same time occupying the position of the associate professor (officially the scientific – pedagogical name of the Associate Professor was granted to her on July 7, 1956).

On the shoulders of R. Volkaitė-Kulikauskienė the main charges of the preparation of archaeologists fell. There was a shortage in everything: in lecturers, training means, skills. Not everything was possible to make as she wished during that changing times but the Department survived and prepared the specialists of archaeology. It is possible to say that all archaeologists of the senior generation are the pupils of R. Volkaitė-Kulikauskienė (Fig. 6). She gave the courses on different world and Lithuanian archaeology for stu-

dents of archaeology and the course on “Grounds of Archaeology” to all students of history, led their course and diploma papers. Upon the emergence of the possibility she started to organise the archaeology practices.

It was very difficult to fulfil such big archaeological excavations for the Department of Archaeology – Ethnography alone, so the expeditions were organised along with the Institute of History of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR, where P. Kulikauskas worked at that time. This kind of practice with the small number of exceptions remained in all archaeological excavations of R. Volkaitė-Kulikauskienė. The investigations started in 1948 in ruining the Linksmučiai cemetery (Pakruojis region). Afterwards there were the Laiviai cemetery (Kretinga region) (1948–1951), Nemenčinė hill-fort (Vilnius region) (1952–1954), Pučkalaukis barrows (Vilnius region) (1952–1953), Migoniai hill-fort, settlement at the foot hill and the barrows (Kaišiadorys region) (1954–1955 and in 1957), Žiegdriai hill-fort (Kaunas region) (in 1956), Punia hill-fort (Alytus region) (1958–1959 and 1961–1962) (Fig. 7). In total, during fifty years R. Volkaitė-Kulikauskienė fulfilled excavations in more than 30 places (Fig. 8).

Every ancient site presented a lot of material for the new investigations, which was the basic for future articles and books. The investigations of Nemenčinė hill-fort were very important and urgent for the learning of the processes of the Eastern Lithuania during the period of the Iron Age. Before those investigations there was a widely spread opinion during the period between the two wars that this place was under the influence of Slavs. The excavations of the huge hill-fort near Vilnius denied that opinion in a strongly persuasive way. The interest in these excavations during those severe times of Stalin rule was huge: excavations have been visited by both the representatives of the Academy of Sciences and colleagues from the neighbouring republic, especially Latvia (Figs. 9–10). R. Volkaitė-Kulikauskienė became the initiator of investigation of the some kind of archaeological sites. She started the wide investigations of Migonys hill-fort and the settlement of the foothill, also the Punia place of estate on top of the hill-fort. The very first book of R. Volkaitė-Kulikauskienė under the title “Archaeological Sites of Lithuania and their Investigation”, published in 1958, dealt with the training and popularisation of archaeology. Until present times this is the only work of such kind in the history of Lithuanian archaeology where the kinds of archaeological sites are described in the both scientific and popular way as well as the data of its investigation,

presented the alphabet of the archaeological investigations and preservation of the sites.

Beside the training activity, the very important field of the work of R. Volkaitė-Kulikauskienė was the scientific researches. Chosen by her the period of the archaeology of Lithuania – the Late Iron Age – was the least investigated period. In the classical work by J. Puzinas published in 1938 “The Data of the Latest Pro-history Investigations” there was a very few attention devoted to it. In the candidate’s dissertation of R. Volkaitė-Kulikauskienė the summarised data collected in the bury sites are far away from the clear up of the problems. There had to be established the new data out of the excavations the number of which slightly increased since the sixth decade. The first bigger article from the post war period of R. Volkaitė-Kulikauskienė was devoted for the publication of the material of the archaeological excavations. In the article published in 1951 “Data of the investigation of the cemetery of Linksmučiai (Pakruojis region, Šiauliai area)” there were highlighted the landmarks for the future works: presented full descriptions of the graves, analysis of the material. At that time the main scientific research themes of R. Volkaitė-Kulikauskienė has been formed finally that found the reflection in her very first articles. This is the evolution of the society in the pre-state era (“Formation of the Class Society”, 1955), ancient clothing and adornment (“Head Clothing and Adornment of the ancient Lithuanian Women”, 1959). It is necessary to highlight separately the two huge works published during that time. This is the first book “Adornments of the Ancient Lithuanians” published in the album series “Art of the Lithuanian People” in 1958 (along with R. Rimantienė) and “The Feature of the Archaeology of Lithuania” published in 1961 (along with P. Kulikauskas and A. Tautavičius). “Adornments of the Ancient Lithuanians” was the first album containing Lithuanian archaeological material. Its value builds not only numerous illustration material but also presented very precise metrics of every article. There was a great success also for “The Feature of the Archaeology of Lithuania” that still remains the comprehensive summary of all Lithuanian archaeology of the pre-state period. In this book R. Volkaitė-Kulikauskienė wrote a big section “Period of the Early Feudalism (IX–XII centuries)” (P. 360–519). Since the structure of “The Feature of the Archaeology of Lithuania” was based on the work by J. Puzinas “The Data of the Latest Pro-history Investigations”, published in 1938 and prohibited to be quoted during the long post-war period, the contribution of R. Volkaitė-Kulikauskienė is nearly the biggest because J. Puzinas presented very few data on the new Iron Age.

This was an enormous amount of work put in order to summarise the material of that period which R. Volkaitė-Kulikauskienė continued to investigate further on.

The most creative period of life of R. Volkaitė-Kulikauskienė started in autumn of 1962, when she started her work as a senior scientific worker of the Section of Archaeology of the Institute of History of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR. In this position R. Volkaitė-Kulikauskienė stayed until April 30, 1992. R. Volkaitė-Kulikauskienė did not seek for the career in the managing posts since she was offered this not once. The skills of the lecturer of the University and the Manager of the Department was the live example how it was difficult to coordinate the science with administration duties so the thirtieth anniversary of her scientific work in the Institute of History has been devoted exceptionally for the science. It is necessary to do a huge work in order to discuss this period of time because the bibliographical index contains hundreds of items of R. Volkaitė-Kulikauskienė. It is necessary to mention the participation in different conferences, commissions, edition of the books and articles, opposition of the dissertations, activity of the popularisation of science, expeditions, etc. It is necessary to highlight only the most important and significant facts from the very rich life of the scientist. At first her doctor's dissertation (having in mind the Soviet system of the scientific degrees) "Lithuanians in the IX–XII Centuries", maintained in April 25, 1968 and in 1970 published by a separate book under the same title. In the plenty illustrated monograph there are widely reviewed the main aspects of the evolution of material culture and policy of the Lithuanian society from the IX–XII centuries: occupation, handicraft, trade, clothing, weapons, ethnic boundaries, evolution of feudalism. In this book there are presented the conclusions and summaries that were widely used later in the published works of historians and archaeologists, histories of the general character of Lithuania. It is possible to state that by this book R. Volkaitė-Kulikauskienė has begun the series of the monographs on the separate periods of the Lithuanian pre-history, later continued by another authors by the different titles.

Approximately at the same time there were published three more books by R. Volkaitė-Kulikauskienė. The first one was written along with R. Rimantienė and this is the second volume of "The Art of the Lithuanian People", published in 1966, and devoted for the clothing of the warrior and his horse. It disclosed for the public the unforgettable adornments of the warrior's horse, showed that the weapons of the ancient Lithuanian warrior were as the original pieces

of art. The numerous data on the almost uninvestigated theme by our archaeologists – clothing of the horse of the pre-historic Lithuania – has been publicised by the separate publication "Horse of the Lithuanian Warrior", 1971 in the series "Acta Historica Lituania" (number VII). In 1974 appeared one more book of R. Volkaitė-Kulikauskienė – "Punia Hill-fort". There has been showed for the first time in this detailed publication on the basis of the archaeology material in the history of the Lithuanian archaeology the rich material culture of the medieval estate.

The scientific works of R. Volkaitė-Kulikauskienė were awarded by the immediate social recognition since she made no attempts to satisfy the authorities. She have never been a member of the Communist Party, despite this was nearly obligatory while seeking for the higher position in career. The recognition has been reached through her works or through the decency of the surrounding people. Today we may mention the fact that when the war was nearly ended, brother and sister of R. Volkaitė-Kulikauskienė left Lithuania and later settled in Australia. The relatives abroad for many people were the hinder to reach more in their careers in Lithuania during the period of Soviet occupation. It was enough to have a long tongue... Fortunately, there was no such tongue found. On the contrary – she had the persons who protected her for her good works. She mentions with the warm feelings Juozas Matulis (1899–1993), the President of the Academy of Sciences, because he being a chemist, understood and evaluated the attempts of the humanitarian scientists to work for Lithuania despite under the limited and constrained conditions (Fig. 11). In March 1972 R. Volkaitė-Kulikauskienė has been elected the member – correspondent of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR, on September 9, 1976, she has been granted the name of honour of the distinguished scientific worker of the Lithuanian SSR. R. Volkaitė-Kulikauskienė successfully used her social status for the development of the science of archaeology of Lithuania. The numerous groups of newly grown archaeologists of Lithuania for a long time were not able to present adequately the rich archaeological heritage because in Lithuania there was no special archaeological publication in which such material could be published. Such publication was arranged by R. Volkaitė-Kulikauskienė. After assurance of the support from the Academy of Sciences in 1979, the first volume of "Archaeology of Lithuania" was published. R. Volkaitė-Kulikauskienė was the executive editor and the chairman of the editorial board of this multi-volumed continuous scientific publication. Today this is the most famous publication of archaeologists.

R. Volkaitė-Kulikauskienė was the initiator and the soul of the staff of the couple of huge scientific projects, published by the separate publications. Continuing and extending the investigations of the new Iron Age in 1978 and 1981 two volumes of “Material Culture of Lithuanians in the 9th–12th Centuries” appeared. In the separate articles there were the buildings, occupations, metal industry, amber processing, weapons, trade and money discussed. Starting with the unpublished during the hard post war period candidate’s dissertation of R. Volkaitė-Kulikauskienė with her attempts approximately every decade by the separate works there has been summarised the investigation data of the new Iron Age and today we have the very successive and full Fig. of that period. The second scientific project of R. Volkaitė-Kulikauskienė was the investigations of the Lithuanian ethnogenesis, officially approbated at the end of 1977. The fulfilled work has been summarised in the collective monograph “Lithuanian Ethnogenesis” published in 1987. The executive editor was of course R. Volkaitė-Kulikauskienė. In this work for the first time participated the scientists of different fields of science: archaeologists, historians, anthropologists, language specialists – they tried to merge the very contradictory data of own fields about the origin of the Balts and Lithuanians. In this book there is no attempt to find the answer to the unsolved questions of ethnogenesis, so it is very important stage of investigations by its problems and by the aspects of future questions due for the investigations that at present are slowed down.

R. Volkaitė-Kulikauskienė was the first Lithuanian archaeologist who began to present the achievements of the land’s science in the international conferences. The very beginning has been made in 1965, when she participated in the 1st Congress of Slavonic Archaeologists in Warsaw (Poland) (Fig. 12–13). Later there was the 7th International Congress of Archaeologists in Prague (Czechoslovakia) (1966) where she presented the report “Genesis of the Feudal Relations in Lithuania”. There have been presented reports on different investigations of Lithuanian archaeological sites and the late Iron Age in the inter-republican conferences in the former territory of the USSR: in Moscow, Leningrad, Riga, Tallinn, Kiev. There have been mostly investigated the hill-forts and the settlements of the foothills, barrows, cemeteries of the late Iron Age and of the time of state. The most famous sites investigated by R. Volkaitė-Kulikauskienė at that time are hill-forts of Sudargas (Šakiai region) (1970), Maišiagala (Vilnius region) (1971–1973), Narkūnai (Utena region) (1976–1978), Kernavė “Mindaugo

sostas” (1979–1982) and “Pilies kalnas” (1983) (both in Širvintai region) (Fig. 14); Narkūnai (Utena region) settlement of the foot hill (1975); barrows of “Rusių Ragas” (1963–1964), Čiobiškis (1964) (both in Širvintai region), Aukštieji Rusokai (Vilnius region) (1974), cemeteries of Girkaliai (Klaipėda region) (1966), Krūminiai (Varėna region) (1969), Narkūnai (Utena Region) (1976–1977), Pryšmančiai (Kretinga region) (1984–1986) (Fig. 15).

Without the material found it is impossible to imagine today many fields of our science and even culture (in the event of Kernavė).

R. Volkaitė-Kulikauskienė continues her scientific research even after retirement. She approached her eighty – birthday by return to her favourite theme since her younger days – clothing of the ancient Lithuanians – plenty illustrated monograph “Clothing and Adornments of the Ancient Lithuanians (I–XVI centuries)”, that enjoys the favourable evaluation by the experts of different fields. On the occasion of the even more honourable anniversary for those who are interested in the most ancient Lithuanian history there has been made a gift – an extremely nice and thick study “Lithuania at the Threshold of It As the State”. The analysis of the processes that took place in Lithuania is shown through the prism of the archaeological investigations made during the last decades (mostly the burial sites). Today the hero of the anniversary thinks about one more work – presentation to the foreign audience the achievements of the Lithuanian archaeology of the pre-state period. Let’s wish her good health and much of the determination to implement her plans.

THE LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Family of Teklė and Kazimieras Volkai in 1922 in Kėdainiai, standing near the farmstead. From left to the right in the first row: Melanija Volkaitė, Teklė Volkienė, future archaeologist Regina Volkaitė, Kazimieras Volkas; the second row: sisters Volkaitė: Elena, Veronika, Valerija, Benedikta; brothers Volkas: Adomas, Boleslovas, Napoleonas.

Fig. 2. Picture for the school leaving certificate, spring of 1936, Kėdainiai.

Fig. 3. Setting in order of the funds of the Vytautas Great Culture Museum, 1938–1939.

Fig. 4. In Pažiegė (second from the left) with Juozas Būga, the relative of K. Būga and his sisters on August 12, 1939.

Fig. 5. University Diploma, issued on 22 May, 1942.

Fig. 6. The graduates – archaeologists of 1953 of

Vilnius University. From the left to the right first row: standing: Regina Volkaitė-Kulikauskienė, Deputy Dean of the Faculty of History, Ignas Jonynas (1884–1954), Natalija Kovriginaitė; second row standing: Danutė Petrauskaitė, Savickas, Vytautas Daugudis, Julius Naudužas.

Fig. 7. Punia hill-fort, near the entrance to the site reinforced by the remainders of the wall, 1959.

Fig. 8. Archaeological sites excavated by R. Volkaitė-Kulikauskienė. The plan was made approximately in 1990.

Fig. 9. In Nemenčinė hill-fort along with the Latvian archaeologist Ādolfs Stubavs (1913–1986), in 1953.

Fig. 10. In Nemenčinė hill-fort (first from the left)

along with the Latvian archaeologist Elvīra Šnore (1905–1996) and her daughter, in 1953.

Fig. 11. Greetings to Juozas Matulis (1899–1993), the President of the Academy of Sciences on the occasion of his eightieth birthday. In the second plan – academicians Kostas Korsakas and Antanas Merkys.

Fig. 12. In Warsaw in September, 1965, along with the Latvian archaeologist Elvīra Šnore.

Fig. 13. In the Warsaw railway station along with the Polish archaeologist Jerzy Antoniewicz (1919–1970), 1965.

Fig. 14. On the hill of Kernavė Pilies Kalnas by the vertical section of the rampart, 1983.

Fig. 15. During the excavations of Narkūnai ancient graves, 1977.

GINTAUTAS ZABIELA

*Translated from Lithuanian
by Rasa Tolvaišaitė*

LOOKING BACK TO THE PATH SHE DID

Archaeology is traditionally considered the exceptionally masculine occupation despite the fact that in Lithuania the highest tops of this science were reached by women. One of them is the member – correspondent of the Academy of Sciences of Lithuania, Hab. Dr. Regina Volkaitė-Kulikauskienė. Today the investigations of the pro-history of Lithuania and neighbouring countries cannot be imagined without the works fulfilled by her. Many of today's archaeologists of Lithuania can name her as their teacher. The destiny of R. Volkaitė-Kulikauskienė often predetermined her to work and live during changing and very often the hard times. Sixty years ago she stood at the source of the Lithuanian archaeology science and now she can be happy with the nice team of the scientists – archaeologists who further investigate the secrets of the pro-history. The time, countable in hundreds and thousands by archaeologists, unfortunately, is merciless for everyone, because it runs unnoticed. Only works remain, as well as memories and hopes for nicer and better tomorrow. There is much to remember for R. Volkaitė-Kulikauskienė approaching her eighty fifth birthday. Her silent thoughts about the past days are full of vital wisdom, forgiveness and goodwill. This is maybe inherited from her parents and grandparents which even in the hardest moments helped her not to fall to the level of the little nothings of the life, helped her not forget that a man must seek for big goals.

R. Volkaitė-Kulikauskienė was born on September 10, 1916, in Kėdainiai, in the family of veterinary doctor's assistant Kazimieras Volkas and Teklė Urbonavičiūtė-Volkienė. Volkai family were noblemen from Gaižuva. The history preserved many data that help to find the roots of the family. In the personal archive of R. Volkaitė-Kulikauskienė there are many documents, which allow to follow the genealogy of the family from the end of the 17 century to the beginning of 18 century.

The history did not differ much from thousands of noblemen families involved in the vortices of the fall and rebirth of the state of Lithuania. But the essential inherited features remained. Volkai family was big, Regina was born when her father was already forty

five years old. In the rich personal archive there is one of the first pictures where little Regina is among other family members near her native house (Fig. 1). Her mother passed away early, so the well being of the family fell down on her father's and elder children's shoulders. Her father gained the speciality of a veterinary doctor's assistant in the Tsar army and it was the main source of the family's income. Regina studied in Kėdainiai gymnasium and finished it in 1936 (Fig. 2). For the short time in the gymnasium there was teacher Ona Maksimaitienė (1902–1999) who participated in the excavations of Velykuškiai hill-fort organised by the archaeologist Petras Tarasienka (1892–1962). Her stories about the investigations were the first stimulus for Regina Volkaitė to start taking interest in the ancient history of Lithuania. Despite she was better at exact sciences, in 1936 R. Volkaitė entered Faculty of Humanitarian Sciences of Kaunas University where she studied the history of Lithuania. She attended carefully the lectures and seminars on archaeology, practices of museum science. There was no separate specialisation for archaeology at that time, only single courses were given. Those courses were given by Jonas Puzinas (1905–1978); the initiator of the professional archaeology in Lithuania, who studied in Germany where he maintained the dissertation on philosophy sciences. At the same time he worked as the Manager of Section of Pre-history in Vytautas Magnus Culture Museum, founded in 1936. He encouraged Regina Volkaitė to take interest in archaeology. With his recommendations she started to work as a museum specialist in the Section of Pre-history of the museum in October 1938 (Fig. 3). The memories about those times remained as brightest ones. Regina Volkaitė participated in the archaeology expeditions arranged by the museum in Veršvai, Sargėnai, set in order all archaeological finds. There were very important investigations of cemeteries in Graužiai and Upytė in 1938, they were the stimulus for her further life and the choice of the direction of her work. The graves of unburied horses and buried people offered the young student the theme for the further investigations – the late Iron Age. Investigated graves in Upytė surprised

by the plenty of adornment that were characteristic to the clothing of ancient inhabitants of Lithuania. So the personal theme of investigations was born: the clothing and adornment of the ancient Lithuanians. Graužiai witnessed the blossom of the first friendship with her colleague, archaeology student Pranas Kulikauskas, with whom R. Volkaitė finally tied her destiny on October 12, 1941 by marrying him. The training – cognitive archaeological excursions arranged by J. Puzinas were full of memories. During the excursions through the north-east Lithuania the live scenery of the archaeology sites made the impression: barrow, hill-forts, among those the most beautiful was Raginėnai hill-fort. R. Volkaitė had to excavate the barrows independently in Rokiškis region and make the documents on these excavations. She visited the native home of the Lithuanian language specialist Kazimieras Būga (Fig. 4). She memorised the excursion to Vilnius region, occupied by Poland in summer of 1939 along with the historian Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997) and poet Salomėja Nėris (1904–1945). They visited the most famous Lithuanian castles by bus, communicated with Lithuanians who lived there.

Upon the return of Vilnius by the USSR to Lithuania in October 1939, the Faculty of Humanitarian Sciences of Kaunas University has been transferred to Vilnius so R. Volkaitė finished her studies in Vilnius. There was operating the Museum of Archaeology of Vilnius University, which was founded in 1933, so R. Volkaitė as a museum specialist already having the appropriate skills was appointed as the Manager of the museum. Upon the radical “lithuanisation” of Vilnius University the former employees opposed so it was not easy to work. The occupation of Lithuania in 1940 and the incorporation into the USSR complicated the situation even more. Despite these essential inner upheavals, R. Volkaitė successfully graduated from the University and maintained the diploma paper under the title “The Eastern Boundaries of the Balts During the Pre-history Times”. Due to often changes of the authorities during 1940–1944, R. Volkaitė gained even three graduation diplomas of the University since every new authority did not recognise the diploma issued by the previous authority. In her personal archive R. Volkaitė has the original diploma issued in 1942, very nice one as for the time of war, bearing the signatures of the Rector M. Biržiška and the Dean J. Puzinas (Fig. 5). After the graduation from the University, in November 1940 she returned to Kaunas where she started to fulfil her duties as the Deputy Manager of the Section of Pre-history in the same Vytautas Magnus Culture Museum. In April

1941 R. Volkaitė was invited to be an assistant to the newly founded Department of Archaeology of Vilnius University. The Manager was J. Puzinas. The science, work as the museum specialist, often changed place of residence and the political status of the country impeded R. Volkaitė to devote completely to the science despite the very first published work – “The Neck-rings of Stačiūnai Cemetery” showed that she joined the group of pro-history specialists of Lithuania as the strong expert of archaeology.

The war actions in the territory of Lithuania in 1944 dispelled the scanty group of archaeologists. Despite this unfavourable period for the living and working, the Kulikauskas family stayed in Lithuania, they survived the war in the region of native Kėdainiai. In October 1945, R. Volkaitė-Kulikauskienė moved to the Section of Archaeology of Kaunas University where she had the position of senior lecturer during February-September 1947. After the reorganisation of Kaunas University she returned to Vilnius where she had the same position in the Department of Archaeology – Ethnography of the University until 1952. Beside her pedagogical work, R. Volkaitė-Kulikauskienė at that time made a big study of the late Iron Age where she summarised all collected data up to that time about that period that did not enjoy the wider investigations of archaeologists. On January 5, 1951, she maintained the dissertation of the candidate of the history sciences under the title “Material Culture of the Inhabitants of Lithuania During IX–XII Centuries (Basing on the Data of the Burying Sites)”. In the further biography of R. Volkaitė-Kulikauskienė it is possible to highlight two big stages. They are the work in Vilnius University and in the Institute of History of the Academy of Sciences. The dividing date is the 1st of November of 1962.

The work of R. Volkaitė-Kulikauskienė in the Department of Archaeology – Ethnography firstly is tied with her pedagogical activity. Since December 1952 she managed the Department at the same time occupying the position of the associate professor (officially the scientific – pedagogical name of the Associate Professor was granted to her on July 7, 1956).

On the shoulders of R. Volkaitė-Kulikauskienė the main charges of the preparation of archaeologists fell. There was a shortage in everything: in lecturers, training means, skills. Not everything was possible to make as she wished during that changing times but the Department survived and prepared the specialists of archaeology. It is possible to say that all archaeologists of the senior generation are the pupils of R. Volkaitė-Kulikauskienė (Fig. 6). She gave the courses on different world and Lithuanian archaeology for stu-

dents of archaeology and the course on “Grounds of Archaeology” to all students of history, led their course and diploma papers. Upon the emergence of the possibility she started to organise the archaeology practices.

It was very difficult to fulfil such big archaeological excavations for the Department of Archaeology – Ethnography alone, so the expeditions were organised along with the Institute of History of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR, where P. Kulikauskas worked at that time. This kind of practice with the small number of exceptions remained in all archaeological excavations of R. Volkaitė-Kulikauskienė. The investigations started in 1948 in ruining the Linksmučiai cemetery (Pakruojis region). Afterwards there were the Laiviai cemetery (Kretinga region) (1948–1951), Nemenčinė hill-fort (Vilnius region) (1952–1954), Pučkalaukis barrows (Vilnius region) (1952–1953), Migoniai hill-fort, settlement at the foot hill and the barrows (Kaišiadorys region) (1954–1955 and in 1957), Žiegdriai hill-fort (Kaunas region) (in 1956), Punia hill-fort (Alytus region) (1958–1959 and 1961–1962) (Fig. 7). In total, during fifty years R. Volkaitė-Kulikauskienė fulfilled excavations in more than 30 places (Fig. 8).

Every ancient site presented a lot of material for the new investigations, which was the basic for future articles and books. The investigations of Nemenčinė hill-fort were very important and urgent for the learning of the processes of the Eastern Lithuania during the period of the Iron Age. Before those investigations there was a widely spread opinion during the period between the two wars that this place was under the influence of Slavs. The excavations of the huge hill-fort near Vilnius denied that opinion in a strongly persuasive way. The interest in these excavations during those severe times of Stalin rule was huge: excavations have been visited by both the representatives of the Academy of Sciences and colleagues from the neighbouring republic, especially Latvia (Figs. 9–10). R. Volkaitė-Kulikauskienė became the initiator of investigation of the some kind of archaeological sites. She started the wide investigations of Migonys hill-fort and the settlement of the foothill, also the Punia place of estate on top of the hill-fort. The very first book of R. Volkaitė-Kulikauskienė under the title “Archaeological Sites of Lithuania and their Investigation”, published in 1958, dealt with the training and popularisation of archaeology. Until present times this is the only work of such kind in the history of Lithuanian archaeology where the kinds of archaeological sites are described in the both scientific and popular way as well as the data of its investigation,

presented the alphabet of the archaeological investigations and preservation of the sites.

Beside the training activity, the very important field of the work of R. Volkaitė-Kulikauskienė was the scientific researches. Chosen by her the period of the archaeology of Lithuania – the Late Iron Age – was the least investigated period. In the classical work by J. Puzinas published in 1938 “The Data of the Latest Pro-history Investigations” there was a very few attention devoted to it. In the candidate’s dissertation of R. Volkaitė-Kulikauskienė the summarised data collected in the bury sites are far away from the clear up of the problems. There had to be established the new data out of the excavations the number of which slightly increased since the sixth decade. The first bigger article from the post war period of R. Volkaitė-Kulikauskienė was devoted for the publication of the material of the archaeological excavations. In the article published in 1951 “Data of the investigation of the cemetery of Linksmučiai (Pakruojis region, Šiauliai area)” there were highlighted the landmarks for the future works: presented full descriptions of the graves, analysis of the material. At that time the main scientific research themes of R. Volkaitė-Kulikauskienė has been formed finally that found the reflection in her very first articles. This is the evolution of the society in the pre-state era (“Formation of the Class Society”, 1955), ancient clothing and adornment (“Head Clothing and Adornment of the ancient Lithuanian Women”, 1959). It is necessary to highlight separately the two huge works published during that time. This is the first book “Adornments of the Ancient Lithuanians” published in the album series “Art of the Lithuanian People” in 1958 (along with R. Rimantienė) and “The Feature of the Archaeology of Lithuania” published in 1961 (along with P. Kulikauskas and A. Tautavičius). “Adornments of the Ancient Lithuanians” was the first album containing Lithuanian archaeological material. Its value builds not only numerous illustration material but also presented very precise metrics of every article. There was a great success also for “The Feature of the Archaeology of Lithuania” that still remains the comprehensive summary of all Lithuanian archaeology of the pre-state period. In this book R. Volkaitė-Kulikauskienė wrote a big section “Period of the Early Feudalism (IX–XII centuries)” (P. 360–519). Since the structure of “The Feature of the Archaeology of Lithuania” was based on the work by J. Puzinas “The Data of the Latest Pro-history Investigations”, published in 1938 and prohibited to be quoted during the long post-war period, the contribution of R. Volkaitė-Kulikauskienė is nearly the biggest because J. Puzinas presented very few data on the new Iron Age.

This was an enormous amount of work put in order to summarise the material of that period which R. Volkaitė-Kulikauskienė continued to investigate further on.

The most creative period of life of R. Volkaitė-Kulikauskienė started in autumn of 1962, when she started her work as a senior scientific worker of the Section of Archaeology of the Institute of History of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR. In this position R. Volkaitė-Kulikauskienė stayed until April 30, 1992. R. Volkaitė-Kulikauskienė did not seek for the career in the managing posts since she was offered this not once. The skills of the lecturer of the University and the Manager of the Department was the live example how it was difficult to coordinate the science with administration duties so the thirtieth anniversary of her scientific work in the Institute of History has been devoted exceptionally for the science. It is necessary to do a huge work in order to discuss this period of time because the bibliographical index contains hundreds of items of R. Volkaitė-Kulikauskienė. It is necessary to mention the participation in different conferences, commissions, edition of the books and articles, opposition of the dissertations, activity of the popularisation of science, expeditions, etc. It is necessary to highlight only the most important and significant facts from the very rich life of the scientist. At first her doctor's dissertation (having in mind the Soviet system of the scientific degrees) "Lithuanians in the IX–XII Centuries", maintained in April 25, 1968 and in 1970 published by a separate book under the same title. In the plenty illustrated monograph there are widely reviewed the main aspects of the evolution of material culture and policy of the Lithuanian society from the IX–XII centuries: occupation, handicraft, trade, clothing, weapons, ethnic boundaries, evolution of feudalism. In this book there are presented the conclusions and summaries that were widely used later in the published works of historians and archaeologists, histories of the general character of Lithuania. It is possible to state that by this book R. Volkaitė-Kulikauskienė has begun the series of the monographs on the separate periods of the Lithuanian pre-history, later continued by another authors by the different titles.

Approximately at the same time there were published three more books by R. Volkaitė-Kulikauskienė. The first one was written along with R. Rimantienė and this is the second volume of "The Art of the Lithuanian People", published in 1966, and devoted for the clothing of the warrior and his horse. It disclosed for the public the unforgettable adornments of the warrior's horse, showed that the weapons of the ancient Lithuanian warrior were as the original pieces

of art. The numerous data on the almost uninvestigated theme by our archaeologists – clothing of the horse of the pre-historic Lithuania – has been publicised by the separate publication "Horse of the Lithuanian Warrior", 1971 in the series "Acta Historica Lituanica" (number VII). In 1974 appeared one more book of R. Volkaitė-Kulikauskienė – "Punia Hill-fort". There has been showed for the first time in this detailed publication on the basis of the archaeology material in the history of the Lithuanian archaeology the rich material culture of the medieval estate.

The scientific works of R. Volkaitė-Kulikauskienė were awarded by the immediate social recognition since she made no attempts to satisfy the authorities. She have never been a member of the Communist Party, despite this was nearly obligatory while seeking for the higher position in career. The recognition has been reached through her works or through the decency of the surrounding people. Today we may mention the fact that when the war was nearly ended, brother and sister of R. Volkaitė-Kulikauskienė left Lithuania and later settled in Australia. The relatives abroad for many people were the hinder to reach more in their careers in Lithuania during the period of Soviet occupation. It was enough to have a long tongue... Fortunately, there was no such tongue found. On the contrary – she had the persons who protected her for her good works. She mentions with the warm feelings Juozas Matulis (1899–1993), the President of the Academy of Sciences, because he being a chemist, understood and evaluated the attempts of the humanitarian scientists to work for Lithuania despite under the limited and constrained conditions (Fig. 11). In March 1972 R. Volkaitė-Kulikauskienė has been elected the member – correspondent of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR, on September 9, 1976, she has been granted the name of honour of the distinguished scientific worker of the Lithuanian SSR. R. Volkaitė-Kulikauskienė successfully used her social status for the development of the science of archaeology of Lithuania. The numerous groups of newly grown archaeologists of Lithuania for a long time were not able to present adequately the rich archaeological heritage because in Lithuania there was no special archaeological publication in which such material could be published. Such publication was arranged by R. Volkaitė-Kulikauskienė. After assurance of the support from the Academy of Sciences in 1979, the first volume of "Archaeology of Lithuania" was published. R. Volkaitė-Kulikauskienė was the executive editor and the chairman of the editorial board of this multi-volumed continuous scientific publication. Today this is the most famous publication of archaeologists.

R. Volkaitė-Kulikauskienė was the initiator and the soul of the staff of the couple of huge scientific projects, published by the separate publications. Continuing and extending the investigations of the new Iron Age in 1978 and 1981 two volumes of “Material Culture of Lithuanians in the 9th–12th Centuries” appeared. In the separate articles there were the buildings, occupations, metal industry, amber processing, weapons, trade and money discussed. Starting with the unpublished during the hard post war period candidate’s dissertation of R. Volkaitė-Kulikauskienė with her attempts approximately every decade by the separate works there has been summarised the investigation data of the new Iron Age and today we have the very successive and full Fig. of that period. The second scientific project of R. Volkaitė-Kulikauskienė was the investigations of the Lithuanian ethnogenesis, officially approbated at the end of 1977. The fulfilled work has been summarised in the collective monograph “Lithuanian Ethnogenesis” published in 1987. The executive editor was of course R. Volkaitė-Kulikauskienė. In this work for the first time participated the scientists of different fields of science: archaeologists, historians, anthropologists, language specialists – they tried to merge the very contradictory data of own fields about the origin of the Balts and Lithuanians. In this book there is no attempt to find the answer to the unsolved questions of ethnogenesis, so it is very important stage of investigations by its problems and by the aspects of future questions due for the investigations that at present are slowed down.

R. Volkaitė-Kulikauskienė was the first Lithuanian archaeologist who began to present the achievements of the land’s science in the international conferences. The very beginning has been made in 1965, when she participated in the 1st Congress of Slavonic Archaeologists in Warsaw (Poland) (Fig. 12–13). Later there was the 7th International Congress of Archaeologists in Prague (Czechoslovakia) (1966) where she presented the report “Genesis of the Feudal Relations in Lithuania”. There have been presented reports on different investigations of Lithuanian archaeological sites and the late Iron Age in the inter-republican conferences in the former territory of the USSR: in Moscow, Leningrad, Riga, Tallinn, Kiev. There have been mostly investigated the hill-forts and the settlements of the foothills, barrows, cemeteries of the late Iron Age and of the time of state. The most famous sites investigated by R. Volkaitė-Kulikauskienė at that time are hill-forts of Sudargas (Šakiai region) (1970), Maišiagala (Vilnius region) (1971–1973), Narkūnai (Utena region) (1976–1978), Kernavė “Mindaugo

sostas” (1979–1982) and “Pilies kalnas” (1983) (both in Širvintai region) (Fig. 14); Narkūnai (Utena region) settlement of the foot hill (1975); barrows of “Rusių Ragas” (1963–1964), Čiobiškis (1964) (both in Širvintai region), Aukštieji Rusokai (Vilnius region) (1974), cemeteries of Girkaliai (Klaipėda region) (1966), Krūminiai (Varėna region) (1969), Narkūnai (Utena Region) (1976–1977), Pryšmančiai (Kretinga region) (1984–1986) (Fig. 15).

Without the material found it is impossible to imagine today many fields of our science and even culture (in the event of Kernavė).

R. Volkaitė-Kulikauskienė continues her scientific research even after retirement. She approached her eighty – birthday by return to her favourite theme since her younger days – clothing of the ancient Lithuanians – plenty illustrated monograph “Clothing and Adornments of the Ancient Lithuanians (I–XVI centuries)”, that enjoys the favourable evaluation by the experts of different fields. On the occasion of the even more honourable anniversary for those who are interested in the most ancient Lithuanian history there has been made a gift – an extremely nice and thick study “Lithuania at the Threshold of It As the State”. The analysis of the processes that took place in Lithuania is shown through the prism of the archaeological investigations made during the last decades (mostly the burial sites). Today the hero of the anniversary thinks about one more work – presentation to the foreign audience the achievements of the Lithuanian archaeology of the pre-state period. Let’s wish her good health and much of the determination to implement her plans.

THE LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Family of Teklė and Kazimieras Volkai in 1922 in Kėdainiai, standing near the farmstead. From left to the right in the first row: Melanija Volkaitė, Teklė Volkienė, future archaeologist Regina Volkaitė, Kazimieras Volkas; the second row: sisters Volkaitė: Elena, Veronika, Valerija, Benedikta; brothers Volkas: Adomas, Boleslovas, Napoleonas.

Fig. 2. Picture for the school leaving certificate, spring of 1936, Kėdainiai.

Fig. 3. Setting in order of the funds of the Vytautas Great Culture Museum, 1938–1939.

Fig. 4. In Pažiegė (second from the left) with Juozas Būga, the relative of K. Būga and his sisters on August 12, 1939.

Fig. 5. University Diploma, issued on 22 May, 1942.

Fig. 6. The graduates – archaeologists of 1953 of

Vilnius University. From the left to the right first row: standing: Regina Volkaitė-Kulikauskienė, Deputy Dean of the Faculty of History, Ignas Jonynas (1884–1954), Natalija Kovriginaitė; second row standing: Danutė Petrauskaitė, Savickas, Vytautas Daugudis, Julius Naudužas.

Fig. 7. Punia hill-fort, near the entrance to the site reinforced by the remainders of the wall, 1959.

Fig. 8. Archaeological sites excavated by R. Volkaitė-Kulikauskienė. The plan was made approximately in 1990.

Fig. 9. In Nemenčinė hill-fort along with the Latvian archaeologist Ādolfs Stubavs (1913–1986), in 1953.

Fig. 10. In Nemenčinė hill-fort (first from the left)

along with the Latvian archaeologist Elvīra Šnore (1905–1996) and her daughter, in 1953.

Fig. 11. Greetings to Juozas Matulis (1899–1993), the President of the Academy of Sciences on the occasion of his eightieth birthday. In the second plan – academicians Kostas Korsakas and Antanas Merkys.

Fig. 12. In Warsaw in September, 1965, along with the Latvian archaeologist Elvīra Šnore.

Fig. 13. In the Warsaw railway station along with the Polish archaeologist Jerzy Antoniewicz (1919–1970), 1965.

Fig. 14. On the hill of Kernavė Pilies Kalnas by the vertical section of the rampart, 1983.

Fig. 15. During the excavations of Narkūnai ancient graves, 1977.

GINTAUTAS ZABIELA

*Translated from Lithuanian
by Rasa Tolvaišaitė*

ВЗГЛЯД НА ПРОЙДЕННЫЙ ПУТЬ

Археология традиционно считается мужским занятием, хотя в Литве наивысших вершин этой науки достигли именно женщины. Одна из них, это член-корреспондент Академии Наук Литвы, доктор наук Регина Волкайте-Куликаускене. На сегодняшний день доисторические исследования Литвы и соседних стран трудно представить без выполненных ею работ. Многие современные археологи Литвы могут назвать ее своей учительницей. Судьба Р. Волкайте-Куликаускене предопределила жить и работать в переменчивое и часто трудное время. Шестьдесят лет назад стоявшая у истоков литовской археологической науки, сейчас она может порадоваться хорошей группой ученых археологов, далее углубляющихся в доисторические тайны. Время, такое понятное для археолога и исчисляемое сотнями лет и тысячелетиями, к сожалению, безжалостно к каждому из нас, поскольку проходит незаметно. Остаются только труды, воспоминания и надежды на лучшее будущее. В преддверии восьмидесятипятилетия Р. Волкайте-Куликаускене действительно есть о чем вспомнить. Ее спокойные рассуждения о прошедших днях полны житейской мудрости, толерантности, доброжелательности. По-видимому, это свойство унаследовано от родителей, бабушек и дедушек, именно оно даже в тяжелые периоды жизни помогало не опускаться до незначительных мелочей, не забывать, что в жизни следует стремиться к высоким целям.

Р. Волкайте-Куликаускене родилась 10 сентября 1916 года в Кедайняй в семье ветеринарного фельдшера Казимераса Волкаса и Тякле Урбонавичюте-Волкене. Волкасы были дворянами, происходящими из Гайжувы. История сохранила немало документов, позволяющих проследить историю рода. Документы, оставшиеся в личном архиве Р. Волкайте-Куликаускене, позволяют проследить их генеалогию по крайней мере от конца XVII – начала XVIII веков. Дальнейшая история Волкасов мало чем отличалась от историй тысяч дворянских родов, втянутых в водоворот гибнущей и вновь возрождающейся литовской государственности. Однако существенные, унаследованные поколениями черты сохранились. Семья Волкасов была большой, Регина родилась, когда

отцу уже было 45 лет. На одной из первых фотографий, сохранившихся в богатом личном архиве, маленькая Регина стоит около родного дома посреди других членов семейства (Рис. 1). Мать умерла рано, поэтому содержание семьи легло на плечи отца и старших детей. В царской армии отец получил специальность ветеринарного фельдшера, которая стала основным источником дохода. Регина училась в Кедайняйской гимназии, которую закончила в 1936 г. (Рис. 2) В этой гимназии краткое время учительствовала Она Максимайтене (1902–1999), участвовавшая в 1933 году в археологических раскопках городища Великушкес, проводимых археологом Петром Тарасенко (1892–1962). Ее рассказы об этих исследованиях впервые пробудили интерес Регины Волкайте к древней истории Литвы. И хотя точные науки давались ей лучше, Р. Волкайте в 1936 году поступила на факультет гуманитарных наук Каунасского университета, где изучала историю Литвы. Археологической специализации в то время в университете не было, читались лишь отдельные курсы. В университете она старательно посещала лекции и семинары по археологии, практикумы музееведения. Эти курсы читал недавно вернувшийся с учебы в Германии и защитивший диссертацию по философским наукам основоположник литовской профессиональной археологии Йонас Пузинас (1905–1978), одновременно работавший заведующим доисторического отдела Музея культуры Витаутаса Великого, основанного в 1936 году. Он и заинтересовал Регину Волкайте археологией. По его рекомендации с октября 1938 г. она начала работать в музее в доисторическом отделе (Рис. 3). Воспоминания о тех временах сохранились как одни из наиболее светлых. Регина участвовала в организуемых музеем археологических экспедициях в Вершвай и в Саргенай, приводила в порядок археологические находки. Важными были производимые в 1938 г. исследования могильников в Граужай и Упите, в большой степени повлиявшие на ее дальнейшую жизнь и избранное направление работы. Исследования трупосожжений с несожженными конями в Граужай предложили молодой студентке тему дальнейших исследований – поздний железный век

(IX–XII вв.). Захоронения, исследованные в Упите, удивили большим количеством украшений, которые неразрывно связаны с одеждой древних жителей Литвы. Так родилась тема личных исследований: древняя одежда и украшения литовцев. В Граужяй завязалась первая дружба с коллегой, изучающим археологию – Пранасом Куликаускасом, с которым 12 октября 1941 г. Р. Волкайте окончательно связала свою судьбу, выйдя за него замуж. Памятными были организуемые Й. Пузинасом учебно-познавательные археологические экскурсии. Во время экскурсии по северо-восточной Литве неизгладимое впечатление произвел живой ландшафт археологических памятников – курганов, городищ, среди которых более всего очаровало чудесное городище Рагиненай. Здесь Р. Волкайте довелось и самостоятельно вести раскопки курганов в Рокишском уезде и документировать эти раскопки. Она посетила родину языковеда Казимераса Буги (Рис. 4). Запомнилась экскурсия, проведенная летом 1939 г. по оккупированному Польшей Вильнюсскому краю с участием таких личностей, как историк Ванда Даугирдайте-Сруогене (1899–1997), поэтесса Саломея Нярис (1904–1945). Путешествуя на автобусе, Р. Волкайте посетила известные литовские замки, общалась с живущими здесь соотечественниками.

После возвращения СССР в октябре 1939 г. Литве Вильнюса в этот город был переведен факультет гуманитарных наук Каунасского университета, поэтому учебу Р. Волкайте заканчивала уже в Вильнюсе. При Вильнюсском университете действовал основанный в 1933 году археологический музей, и Р. Волкайте как опытный музейный работник в феврале 1940 года была назначена заведующим этого музея. Трудиться было нелегко, так как проводимой Литвой радикальной литуанизации Вильнюсского университета оказывали сопротивление его бывшие работники. Оккупация Литвы в 1940 г. и включение страны в состав СССР еще более осложнило ситуацию. Несмотря на существенные внутренние потрясения, Р. Волкайте 27 сентября 1940 г. успешно закончила университет, защитив дипломную работу «Восточные границы балтов в доисторические времена». Из-за частой смены власти в 1940–1944 годах Р. Волкайте получила даже три диплома об окончании университета, поскольку каждая новая власть ранее выданного диплома не признавала. Однако в личном архиве Р. Волкайте сохранила выданный в 1942 г. и с учетом военного времени хорошо изготовленный оригинал диплома с подписями ректора М. Биржишки и декана Й. Пузинаса. (Рис. 5)

По окончании университета в ноябре 1940 г. она возвращается в Каунас, где начинает испол-

нять обязанности заместителя заведующего отделом доисторического отделения в том же Музее культуры Витаутаса Великого. В апреле 1941 г. Р. Волкайте приглашена работать ассистенткой на недавно основанную кафедру археологии Вильнюсского университета, заведующим которым был Й. Пузинас. Наука, работа в музее, часто меняющееся местожительство и политическое положение страны мешали Р. Волкайте полностью отдать себя науке, хотя уже самая первая из опубликованных работ «Шейные гривны могильника Стачюнай» показала, что в ряды исследователей доисторических времен влился способный археолог.

Прокатившийся по Литве в 1944 г. фронт раскидал небольшой кружок археологов. Несмотря на неблагоприятное для жизни и труда время, Куликаускасы остались в Литве, пережив военные невзгоды в родном Кедайняйском районе. В октябре 1945 г. Р. Волкайте перешла на работу ассистентом на кафедру археологии Каунасского университета, где в феврале – сентябре 1947 г. исполняла обязанности старшего преподавателя. После реорганизации Каунасского университета она вернулась в Вильнюс, где до 1952 г. занимала аналогичную должность на кафедре археологии-этнографии. Кроме педагогической работы, Р. Волкайте-Куликаускене интенсивно работала над изучением позднего железного века, обобщив накопленные до тех пор данные об этом, до того неглубоко исследованном археологами периоде. 5 января 1951 года она защитила диссертацию кандидата исторических наук по теме «Материальная культура населения Литвы IX–XII вв. по данным исследований погребальных памятников». В дальнейшей биографии Р. Волкайте-Куликаускене можно выделить два больших этапа. Это работа в Вильнюсском университете и в Институте истории Академии наук. Раздельной датой является 1 ноября 1962 г.

Работа Р. Волкайте-Куликаускене на кафедре археологии-этнографии Вильнюсского университета в первую очередь связана с ее педагогической деятельностью.

С декабря 1952 г. она руководила кафедрой, одновременно занимая должность доцента (официально научно-педагогическое звание доцента ей было присуждено 7 июля 1956 г.). На плечи Р. Волкайте-Куликаускене легла основная нагрузка по подготовке археологов. Не хватало всего: преподавателей, учебных пособий, опыта. Не все в то переменчивое время удалось сделать так, как хотелось, однако кафедра жила и готовила специалистов археологов. Можно считать, что все археологи старшего поколения – это ученики Р. Волкайте-Куликаускене (Рис. 6). Она читала различные курсы по мировой археологии и археологии

Литвы для студентов по специальности археология и курс «Основы археологии» для всех студентов-историков, руководила их курсовыми и дипломными работами. Как только появилась возможность, была начата организация археологической практики. Археологические раскопки немалого объема проводить силами только одной небольшой кафедры археологии-этнографии было тяжело, поэтому экспедиции организовывались совместно с Институтом истории Академии наук Литовской ССР, где в то время работал П. Куликаускас. Такая практика с небольшими исключениями сохранилась во всех археологических раскопках Р. Волкайте-Куликаускене. Исследования начались в 1948 г. в разрушаемом могильнике Линксмучю (Пакруойский р-н). Затем следовали: могильник Лайвяй (Кретингский р-н) (1948–1951 г.), городище Няменчине (Вильнюсский р-н) (1952–1954 г.), курган Пучкалаукис (Вильнюсский р-н) (1952–1953 г.), городище, поселение у подножья горы, а также курганы Мигонис (Кайшядорский р-н) (1954–1955 и 1957 г.), городище Жегждрай (Каунасский р-н) (1956 г.), городище Пуня (Алитусский р-н) (1958–1959 и 1961–1962 г.) (Рис. 7). В целом, в течение полстолетия продолжающихся раскопок Р. Волкайте-Куликаускене проводила раскопки более 30 археологических объектов (Рис. 8). Каждый из этих памятников древности дал немало нового материала для новых исследований, был основанием для её будущих статей и книг. Важными и актуальными для познания процессов, происходивших в Восточной Литве в железном веке, были исследования городища Няменчине. До этих раскопок было живучим мнение, возникшее в довоенный период, о том, что здесь было большое влияние славян. Раскопки большого городища, находящегося неподалеку от Вильнюса, убедительно опровергли это мнение. В то грозное время сталинской эпохи эти исследования вызвали огромный интерес. Раскопки посещали представители Академии Наук, коллеги, в том числе и из соседних республик, особенно Латвии (Рис. 9, 10). Р. Волкайте-Куликаускене стала родоначальником некоторых видов исследований археологических памятников. Она начала широкомасштабные исследования поселения у подножья городища Мигонис и территории имения Пуня, стоявшего на одноименном городище. С обучением и популяризацией основ археологии связана и первая книга Р. Волкайте-Куликаускене «Археологические памятники Литвы и их исследования», опубликованная в 1958 г. и до сих пор являющаяся единственной работой такого рода в истории археологии Литвы, где научно, хотя и достаточно популярно, освещены виды археологических памятников, данные их исследований, представлена азбука археологических исследований и охраны памятников.

Кроме обучения, важной областью работ Р. Волкайте-Куликаускене была научно-исследовательская работа. Избранный ею период археологии Литвы – поздний железный век – до тех пор был наименее исследованным периодом. В ставшей археологической классикой, опубликованной в 1938 г. работе Й. Пузиныса «Данные новейших доисторических исследований», ему не отводилось должного внимания. В кандидатской диссертации Р. Волкайте-Куликаускене суммированы данные, полученные из памятников захоронения этого периода, но не исчерпана вся проблематика этого периода. В научный оборот нужно было включить данные новых раскопок, число которых, с началом 1950-ых годов, понемногу росло. Первая большая статья Р. Волкайте-Куликаускене в послевоенный период была посвящена публикации материалов археологических исследований. В опубликованной в 1951 г. статье «Данные исследования могильника Линксмучяй (Пакруойский р-н Шауляйской обл.) в 1948 г.» были как бы намечены вехи для работ сходного характера в будущем: представлены полные описания захоронений, анализ материала. В этот период окончательно сформировались основные темы научных исследований Р. Волкайте-Куликаускене, получившие отклик в первых ее статьях. Это развитие общества в догосударственной эпохе («Образование классового общества», 1955 г.), старинная одежда и украшения («Головные уборы и украшения литовских женщин в старину», 1959 г.). Отдельно следует отметить две крупных работы, опубликованные в этот период. Это изданная в 1958 г. в альбомной серии «Литовское народное искусство» книга «Украшения древних литовцев» (совместно с Р. Римантене), посвященная украшениям, и опубликованные в 1961 г. «Очерки археологии Литвы» (совместно с П. Куликаускасом и А. Тауавичюсом). «Украшения древних литовцев» были первым альбомом археологических материалов Литвы. Его ценность составляет не только многочисленный иллюстрационный материал, но и указанные точные метрики каждого изделия. Не меньший успех сопровождал и «Очерки археологии Литвы», которые до сих пор являются наиболее исчерпывающим обобщением археологии догосударственного периода Литвы. В этой книге Р. Волкайте-Куликаускене написала крупный раздел «Период раннего феодализма (IX–XII вв.)» (стр. 360–519). Хотя структура книги основана на опубликованной в 1938 г. и долго в послевоенные годы запрещенной к цитированию работе Й. Пузиныса «Данные новейших доисторических исследований», вклад Р. Волкайте-Куликаускене в издание можно считать наибольшим, поскольку Й. Пузиныс представил очень немного данных о

новом железном веке. Упорядочение и обобщение богатого материала этого периода было огромным трудом, который Р. Волкайте-Куликаускене продолжила и дальше.

Наиболее плодотворный период жизни Р. Волкайте-Куликаускене начался осенью 1962 г., когда она перешла работать в Институт истории Академии наук Литовской ССР старшим научным сотрудником отдела археологии. В этой должности она работала до 30 апреля 1992 года. Р. Волкайте-Куликаускене не стремилась к высотам руководящей работы, хотя это ей предлагалось не раз. Опыт работы преподавателем университета и заведующей кафедрой был живым примером, как трудно согласовать науку с другими обязанностями, поэтому тридцатилетие ее работы в Институте истории было посвящено только науке. Для детального обсуждения этого периода нужно было бы провести огромную работу, поскольку только в библиографическом указателе Р. Волкайте-Куликаускене есть сотни позиций, а где еще участие в конференциях, комиссиях, редактирование статей и книг, оппонирование диссертаций, деятельность по популяризации науки, экспедиции... Из очень богатой научной жизни неизбежно следует отметить только наиболее важные и наиболее значительные факты. Во-первых, это ее докторская диссертация (по советской системе научных степеней) «Литовцы в IX–XII веках», защищенная в 1968 г. В 1970 г. была издана книга с тем же названием. В богато иллюстрированной монографии рассмотрены основные аспекты развития материальной культуры и политики литовского общества в IX–XII веках: предпринимательство, ремесла, торговля, одежда, оружие, этнические границы, развитие феодализма. Представленные в этой книге выводы и обобщения позже широко использовались в опубликованных работах историков и археологов, в учебниках истории Литвы обобщающего характера. Можно сказать, что эта книга Р. Волкайте-Куликаускене начала серию монографий о отдельных доисторических периодах Литвы, позже продолженную другими авторами с различными названиями.

Приблизительно в то же время появились еще три книги Р. Волкайте-Куликаускене. Во-первых, это второй том «Литовского народного искусства», вышедший в свет в 1966 г., посвященный одежде воина и убранству боевого коня (совместно с Р. Римаутене). Он открыл для общества неповторимые украшения коня воина, показала, что даже оружие древних литовцев является своеобразным произведением искусства. Собраны обширные данные по не исследованной археологами до тех пор теме – убранство коня в доисторической Литве – были опубликованы в отдельном издании «Боевой конь литовского воина», изданом в 1971 г.

в серии «Acta historica Lituanica» (номер VII). В 1974 г. появилась еще одна книга Р. Волкайте-Куликаускене «Городище Пуня». В исчерпывающей публикации в первый раз в истории археологии Литвы, на основе археологического материала была показана богатая материальная культура средневекового имения.

Научные труды Р. Волкайте-Куликаускене быстро получили широкое признание общественности, хотя она и не старалась угодить властям. Она не была членом коммунистической партии, хотя это было чуть ли не обязательным при стремлении к высоким постам. Признание было достигнуто благодаря труду и тем факторам, что ее окружали приличные люди. Сегодня уже можно упомянуть такой факт, что в конце войны брат и сестра Р. Волкайте-Куликаускене покинули Литву и позже поселились в Австралии. Родственники за границей многим в советский период закрыли дорогу к более высокому общественному положению в Литве. Достаточно было длинного языка... К счастью, таких не нашлось. Напротив – были сподвижники на хорошие дела. Добрым словом упоминается долголетний президент Академии Наук Литовской ССР Юозас Матулис (1899–1993), который хотя и был химиком, понимал и ценил усилия гуманитариев, которые в условиях ограничений и притеснений трудились на благо Литвы (Рис. 11). В марте 1972 г. Р. Волкайте-Куликаускене была избрана членом – корреспондентом Академии Наук Литовской ССР, 9 сентября 1976 г. ей было присвоено почетное звание заслуженного деятеля науки Литовской ССР. Свое общественное положение Р. Волкайте-Куликаускене успешно использовала для развития археологической науки Литвы. Выросший многочисленный отряд археологов Литвы долгое время не мог достойно представить богатое археологическое наследие, поскольку в Литве не было ни одного специального издания, посвященного археологии, где можно было бы публиковать такие материалы. За организацию и издание такого издания взялась Р. Волкайте-Куликаускене. Заручившись поддержкой Академии Наук, в 1979 г. был издан первый том «Археологии Литвы». Р. Волкайте-Куликаускене была многолетним ответственным редактором и председателем редакционной коллегии этого сегодня наиболее известного издания литовских археологов.

Р. Волкайте-Куликаускене была инициатором нескольких крупных научных проектов, изданных отдельными книгами, и душой их авторских коллективов. Продолжая и углубляя исследования нового железного века, в 1978 и 1981 гг. она работает над двухтомником «Материальная культура литовцев в IX–XIII веках». Здесь в отдельных статьях обсуждены постройки, ремесла, металлур-

гия, обработка янтаря, оружие, торговля и деньги того времени. Начиная в трудное послевоенное время написанной кандидатской диссертации, примерно каждые десять лет Р. Волкайте-Куликаускаене суммировала данные исследований позднего железного века и сегодня мы имеем последовательную и полную картину этого периода.

Вторым научным проектом Р. Волкайте-Куликаускаене были исследования этногенеза литовцев, официально апробированные в конце 1977 г. Выполненную работу подытожила опубликованная в 1987 г. коллективная монография «Этногенез литовцев», ответственным редактором которой была Р. Волкайте-Куликаускаене. В этой работе впервые ученые разных областей: археологи, историки, антропологи, языковеды – попытались соединить данные своих, часто противоречивых разысканий о происхождении балтов и литовцев. В книге нет однозначных ответов на все не решенные вопросы этногенеза, поэтому по своей проблематичности и по многочисленности поднимаемых вопросов, которые будут исследоваться в будущем, книга является очень важным этапом в исследовании процессов этногенеза, к сожалению преостановленных в последнее время.

Р. Волкайте-Куликаускаене – первый литовский археолог, который начал представлять достижения науки страны на важных международных конференциях. Начало было положено в 1965 г., когда она приняла участие в I международном конгрессе славянских археологов в Варшаве (Польша) (Рис. 12, 13). Затем следовал VII международный археологический конгресс в Праге (Чехословакия) (1966 г.), где она прочла доклад «Генезис феодальных отношений в Литве». Доклады прочитаны по темам различных исследований археологических памятников Литвы и позднего железного века на нескольких межреспубликанских конференциях на территории тогдашнего СССР: в Москве, Ленинграде, Риге, Таллине, Киеве. Одновременно продолжались раскопки археологических памятников. Чаще всего исследовались городища позднего железного века – государственного периода, а также поселения подножий городищ, курганы, могильники. Наиболее известные исследованные Р. Волкайте-Куликаускаене археологические памятники – это городища Сударгас (Шакяйский р-н) (1970 г.), Майшиягала (Вильнюсский р-н) (1971–1973 г.), Наркунай (Утянский р-н) (1970–1978 г.), Кярнаве Миндауго Состас (1979–1982 г.) и Пилес Калнас (1983 г.) (оба в Ширвинтском р-не) (Рис. 14); поселение у подножия городища Наркунай (Утянский р-н) (1975 г.), курганы Русю Рагас (1963–1964 г.), Чёбишкис (1964 г.) (оба в Ширвинтском р-не), Аукштейи Русокай (Вильнюсский р-н) (1974 г.); могильники Гиркаля (Клай-

педский р-н) (1966 г.), Круминяй (Варенский р-н) (1969 г.), Наркунай (Утянский р-н) (1976–1977 г.) (Рис. 15), Пришманчяй (Кретингский р-н) (1984–1986 г.). Без анализа найденных в них материалов, сегодня невозможно представить многих областей нашей науки и даже отраслей культуры (в случае Кярнаве).

Р. Волкайте-Куликаускаене продолжает научные исследования и после выхода на заслуженный отдых. Свое восьмидесятилетие она встретила возвращением к полюбившейся еще в молодости теме – старинной одежде литовцев – богато иллюстрированной монографией «Одежда и украшения древних литовцев (I–XVI вв.)», удостоившейся положительной оценки специалистов различных областей. По случаю нынешнего, еще более почетного юбилея, интересующимся древней историей Литвы подарено на редкость полное и красиво изданное исследование «Литва в эпоху возникновения государства», представляющее анализ процессов, происходивших в Литве через призму археологических исследований, выполненных в последние десятилетия (в основном памятников захоронений). Сегодня юбиляр уже размышляет о еще одной работе – представлении для зарубежных читателей достижений литовской археологии догосударственного периода. Пожелаем ей здоровья и решимости все это осуществить.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

Рис. 1. Семья Тякле и Казимераса Волкасов в 1922 г. в Кедайняй около усадьбы. Слева направо в первом ряду: Мелания Волкайте, Тякле Волкене, будущий археолог Регина Волкайте, Казимерас Волкас; во втором ряду: Елена, Вероника, Валерия, Бенедикта Волкайтес; Адомас, Болесловас, Наполеонас Волкасы.

Рис. 2. Фотография на аттестат зрелости. Весна 1936 г. Кедайняй.

Рис. 3. Во время упорядочивания фондов музея культуры Витаутаса Великого. 1938–1939 г.

Рис. 4. В Пажеге (вторая слева) с родственником языковедом К. Буга Юозасом Бугой и его сестрами 12 августа 1939 г.

Рис. 5. Диплом об окончании университета, выданный 22 мая 1942 г.

Рис. 6. Выпуск археологов Вильнюсского университета в 1953 г. Слева направо стоят в первом ряду: Регина Волкайте-Куликаускаене, продекан факультета истории Игнас Йонинас (1884–1954), Наталия Ковригинайте; стоят во втором ряду: Дануте Петраускайте, Савицкас, Витаутас Даугудис, Юлюс Наууджас.

Рис. 7. На городище Пуня при въезде на площадку, усиленную остатками стены. 1959 г.

Рис. 8. Раскопки археологических памятников, проводимых Региной Волкайте-Куликаускаене. План составлен приблизительно в 1990 г.

Рис. 9. На городище Няменчине в 1953 г. с латышским археологом Адольфом Стубавсом (1913–1986).

Рис. 10. На городище Няменчине (первая слева) с латышским археологом Эльвирой Шноре (1905–1996) и ее дочерью в 1953 г.

Рис. 11. Поздравление президента Академии Наук Юозаса Матулиса (1899–1993) по случаю

80-летия. На втором плане академики Костас Корсакас и Антанас Мяркис.

Рис. 12. В Варшаве в сентябре 1965 г. с латышским археологом Эльвирой Шноре.

Рис. 13. На Варшавском железнодорожном вокзале с польским археологом Ежи Антоневичем (1919–1970) в 1965 г.

Рис. 14. Около разреза городища Пилес Калнас в Кярнаве в 1983 г.

Рис. 15. На раскопках могильника Наркунай в 1977 г.

ГИНТАУТАС ЗАБЕЛА

*Перевод с литовского
Игориса Гаясинскаса*